

บทที่ 3

กฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและการยุบพรรคการเมือง และศาลรัฐธรรมนูญ

พรรคการเมือง ถือว่าเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เนื่องจากพรรคการเมืองนั้นเป็นการรวมกลุ่มกันของบุคคลที่มีแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางการเมืองเช่นเดียวกันทำให้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มทางการเมืองขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนเสนอแนวคิดและนโยบายทางการเมืองและส่งตัวแทนเข้าไปมีบทบาทในสภาองค์ประกอบที่สำคัญของพรรคการเมืองคือ สมาชิกพรรคที่มาจากบุคคลที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เหมือนกันและอาจจะมีผลประโยชน์ร่วมกันในบางกรณี โดยการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญของพรรคการเมืองคือ การส่งสมาชิกพรรคลงรับสมัครเลือกตั้งเพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาออกกฎหมายที่จำเป็นและมีประโยชน์แก่ประชาชนในประเทศ

พรรคการเมือง จึงเป็นองค์กรทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกสมาชิกพรรคเพื่อเข้าไปเป็นตัวแทนของประชาชน เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารบ้านเมือง พิจารณาร่างกฎหมายต่างๆ และให้ความเห็นชอบในกฎหมายที่เห็นว่ามิมีประโยชน์แก่ประชาชน (ชยพล ธานีวัฒน์, ออนไลน์, 2549)

ในการพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศต่างๆ นั้น เราจะพบว่ามิมีหลายประเทศที่ไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองรองรับโดยตรง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือในประเทศเหล่านั้นการเกิดขึ้นการพัฒนาและการเจริญเติบโตของพรรคการเมืองไม่ได้อยู่ที่กฎหมายพรรคการเมือง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองโดยเฉพาะในประเทศเหล่านั้นพรรคการเมืองมิมีขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองบัญญัติให้เกิดขึ้น และการพัฒนาก็อยู่ในกรอบของกฎหมายดังกล่าว ดังนั้น ในการกล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างกฎหมายกับพรรคการเมืองว่า กฎหมายพรรคการเมืองมีส่วนส่งเสริมหรือจำกัดการพัฒนาพรรคการเมืองอย่างไรคงต้องเริ่มจากการศึกษากระบวนการการเมืองที่ไม่มีกฎหมายโดยตรงมารองรับก่อนว่ามีการพัฒนาได้อย่างไร โดยไม่มีกฎหมายดังกล่าว ตัวอย่างของในต่างประเทศที่ไม่มีกฎหมายพรรคการเมือง เช่น

1. ประเทศอังกฤษ เนื่องจากมีระบบพรรคการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่งรัฐธรรมนูญของอังกฤษเป็นรัฐธรรมนูญที่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ได้มีการกล่าวถึงพรรคการเมือง แต่ก็ถือได้ว่าพรรคการเมืองเป็นองค์ประกอบทางการเมืองที่สำคัญของอังกฤษและถ้าจะดูจากความเป็นมาของพรรคการเมืองในอังกฤษแล้วจะเห็นได้ว่า พรรคการเมืองของอังกฤษนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นหรือว่าจัดตั้งขึ้นเพราะกฎหมายบัญญัติให้ตั้งขึ้นได้ แต่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของนักการเมืองเช่น

1.1 พรรคอนุรักษนิยม เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาชิกรัฐสภาในช่วงทศวรรษ 1780 ที่เป็นชนชั้นสูงและได้ขยายตัวขึ้นเพื่อรณรงค์หาเสียงเพื่อให้ได้ที่นั่งในสภามากขึ้น โดยได้จัดตั้งสมาคมพรรค (Party Association) ในเขตเลือกตั้ง

1.2 พรรคเสรีนิยม (Liberal) เป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองที่เป็นชนชั้นกลาง

1.3 พรรคแรงงานเกิดจากภายนอกสภา คือเกิดจากสหภาพแรงงาน เพื่อรักษาปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นแรงงานที่มีการจัดตั้งเป็นสหภาพแรงงาน

พรรคทั้งหมดที่กล่าวมานี้ตั้งขึ้นไม่ใช่โดยกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งการจัดตั้งพรรคการเมืองสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางชนชั้นของอังกฤษที่แบ่งออกไปเป็นชนชั้นสูงชนชั้นกลางและชนชั้นล่างหรือชนชั้นกรรมกร การเจริญเติบโตการจัดโครงสร้างและการดำเนินงานต่างๆ ของพรรคเป็นไปตามเงื่อนไขต่างๆ ทางการเมืองเป็นเรื่องของแต่ละพรรคที่จะจัดการเพื่อให้ตนเองได้เสียงสนับสนุนจากประชาชนเพื่อให้ได้ที่นั่งในสภาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองโดยเฉพาะ การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองเป็นเรื่องของการรวมตัวของนักการเมืองหรือผู้ที่มีความคิดทางการเมืองคล้ายคลึงกัน เช่น ในตอนเริ่มตั้งประเทศสหรัฐก็มีกลุ่มการเมืองแบ่งออกเป็นพวก Federalist กับพวก Anti - Federalist พวก Federalist เป็นพวกที่สนับสนุนรัฐธรรมนูญที่ย่างเสร็จเรียบร้อยแล้วและพวก Anti - Federalist เป็นพวกที่ไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว ต่อมาพวก Federalist กลายเป็นพรรคการเมืองใช้ชื่อว่า Federalist อีกพรรคหนึ่งมีชื่อว่าพรรค Democratic Republican พรรค Federalist มีชีวิตอยู่ไม่นานก็ยุบตัวเองไป คือเลิกไปในปี 1820 ส่วนพรรค Democratic Republican ได้แยกตัวเองออกมาเป็นพรรค Democrat เพื่อต้องการเป็นตัวแทนของคนธรรมดาหรือ Common People และได้มีการจัดตั้งพรรค Whigs ขึ้นโดยการรวมตัวกันของพรรค Democratic Republican ที่ยังหลงเหลืออยู่แต่เรียกตัวเองว่า National Republican กับกลุ่มการเมืองอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่งและพรรค Whigs นี้เองได้รวมกับพวกต่อต้านการมีทาสได้รวมกันจัดตั้งพรรค Republican ขึ้นในต้นทศวรรษ 1850 โดยมีนโยบายต่อต้านการมีทาส ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้น การยุบและการพัฒนาของพรรคการเมืองไม่ได้เป็นไปเพราะกฎหมายแต่เป็นเพราะสภาพทางการเมืองเป็นประการสำคัญ การพัฒนาพรรคการเมืองทั้งในกรณีของอังกฤษและของสหรัฐจึงเป็นเรื่องของตัวพรรคและสภาพแวดล้อมทางการเมือง

เมืองและการสนับสนุนที่ได้รับจากประชาชน อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าพรรคการเมืองไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายใดๆ อันที่จริงมีกฎหมายจำนวนมากที่เข้าไปควบคุมกิจกรรมและการดำเนินงานในบางเรื่องของพรรคการเมืองเช่น ในกรณีของพรรคการเมืองในสหรัฐที่จะส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดีจะมีชื่อผู้สมัครของตนในบัตรเลือกตั้งในรัฐใดๆ ได้ก็ต่อปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎข้อบังคับของรัฐนั้นๆ (สุจิต บุญบงการ, ออนไลน์, 2546)

กฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศก็มีกรณีการยุบพรรคการเมืองด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ก็แล้วแต่เหตุและผลที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพของสังคม ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ ที่จะนำมาใช้เป็นรากฐานในการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของตน ซึ่งในส่วนของการจัดตั้งและการยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศนั้น ผู้วิจัยจะขอนำมาศึกษาเป็นเฉพาะบางประเทศ ดังนี้

1. ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

1.1 ความหมายพรรคการเมือง

“พรรคการเมือง” นั้นอีกความหมายหนึ่งก็คือ หมายถึงกลุ่มคนที่มีแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันรวมกันจัดตั้งองค์กรที่แน่นอนชัดเจน เพื่อกำหนดทางเลือกเกี่ยวกับนโยบายที่สำคัญในการปกครองและการบริหารประเทศในด้านต่างๆ มีการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองพยายามเข้าไปมีหรือมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศ ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็เป็นเช่นเดียวกับประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยอื่นๆ ในโลกต่างก็มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกำหนดให้ “พรรคการเมืองย่อมได้รับการจัดตั้งได้โดยเสรีและการจัดตั้งองค์กรภายในของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย”

แต่อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองอาจถูกจำกัดโดยการห้ามพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง (Ban of Political Party) หรือถูกยุบพรรค (Dissolution of Political Party) โดยศาลรัฐธรรมนูญ หากองค์ประกอบและการกระทำของพรรคการเมืองไม่เป็นไปตามเงื่อนไขรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ หากพรรคการเมืองใดมีลักษณะตามองค์ประกอบและเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเป็นลักษณะต้องห้ามไว้ พรรคการเมืองนั้นก็จะถูกยุบหรือถูกยกเลิกโดยศาลรัฐธรรมนูญซึ่งหลักการสำคัญนี้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนี

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงในปี พ.ศ.2487 ประเทศเยอรมนีถูกแบ่งออกเป็น เยอรมันตะวันตกและเยอรมันตะวันออก โดยในฝั่งตะวันตกมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และในฝั่งตะวันออกมีการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ (ปกครอง สุนทรสุทธิ, 2545, หน้า 6)

ประเทศเยอรมนี เป็นประเทศที่เคยได้รับผลร้ายจากการที่พรรคการเมืองมีสิทธิเสรีภาพมากเกินไปในรัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์ พรรคการเมืองไม่อาจถูกยุบได้นอกจากจะทำผิดกฎหมายอาญา คือ การใช้กำลังเข้ายึดรัฐ ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่เคยเกิดขึ้นเพราะพรรคการเมืองจะแฝงตัวเข้ามาตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อทำลายประชาธิปไตยประกอบกับการเคารพหลักเสียงข้างมากทำให้พรรคสังคมนิยมแห่งชาติ หรือ นาซีสามารถอ้างการเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างมากจากประชาชนดำเนินการต่างๆ ที่เป็นผลร้ายกับประชาธิปไตย ทั้งการออกกฎหมายห้ามให้มีพรรคการเมืองอื่น กฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจนนำประเทศเข้าสู่ระบอบเผด็จการได้ทั้งๆ ที่พรรคนาซีได้รับการเลือกตั้งมาถูกต้องตามรัฐธรรมนูญและเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองในที่สุด (Chau Pak - kwan, 2004, p. 3)

ปัจจุบันเยอรมนีใช้ระบบสภาคู่และเป็นประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมนีใช้ชื่อว่า กฎหมายพื้นฐานและมีรัฐบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองเป็นการเฉพาะแยกออกมาจากกฎหมายว่าด้วยการสมาคม จากผลร้ายที่เกิดจากพรรคนาซี เยอรมนีจึงให้ความสำคัญกับกฎหมายพรรคการเมืองมากและมีเนื้อหาละเอียดครอบคลุมกินวงกว้าง ทั้งการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง การสนับสนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ และการยุบพรรคการเมือง และส่งอิทธิพลถึงกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศยุโรปตะวันตกอื่นๆ ในเวลาต่อมา

เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในเยอรมนีนั้น บัญญัติไว้ในกฎหมายพื้นฐาน มิได้บัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับรองแต่อย่างใดโดยมาตรา 21 (2) ของกฎหมายพื้นฐานบัญญัติไว้ “ไม่ว่าโดยเป้าหมายของพรรคการเมือง เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรม ของบรรดาผู้ที่ฝักใฝ่ในพรรคแล้ว พรรคการเมืองใดมีความมุ่งหมาย เพื่อขัดขวางการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยหรือเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน พรรคการเมืองนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ” ในประโยคต่อมากฎหมายพื้นฐานให้อำนาจองค์กรที่จะตัดสินเรื่องนี้ คือศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ “ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นผู้พิจารณาพิพากษาปัญหาการขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้”

ในรัฐบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองนั้นจะไม่บัญญัติถึงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองซ้ำอีก โดยจะบัญญัติไว้แต่วิธีการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลเท่านั้น จากกฎหมายพื้นฐานจะเห็นว่า การยุบพรรคการเมืองในประเทศเยอรมนีนั้นจะกระทำลงก็ต่อเมื่อ ต้องปกป้องคุณค่าสำคัญสองประการหนึ่งคือระบอบประชาธิปไตยและสอง คือ การดำรงอยู่ของรัฐ ซึ่งเหตุแห่งการตราบทบัญญัติดังกล่าวนี้ เกิดจากความพยายามป้องกันอุดมการณ์ทางการเมืองสองประเภทคือ ลัทธิ

นาซี ซึ่งเป็นต้นเหตุของสงครามโลกครั้งที่ผ่านมาและลัทธินิยมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นภัยคุกคามเยอรมนีแบบใหม่ภายหลังจากที่รัสเซียเข้ามาปกครองเยอรมนีบางส่วนได้

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเยอรมันตะวันตกมีครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2492 มีพรรคส่งสมาชิกเข้ารับสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภา Bundesstan ต่อมามีการรวมประเทศเยอรมันตะวันออกและเยอรมันตะวันตกเข้าเป็นประเทศเดียวกันภายใต้นามสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (The Federal Republic of Germany) ในปี พ.ศ.2533 ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกในครั้งนั้นมีพรรคการเมืองเพียง 6 พรรคที่สมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ

1.1.1 พรรคสหภาพประชาธิปไตยคริสเตียน (Christlich Demokratische Union Deutschlands : CDU)

1.1.2 พรรคสหภาพสังคมนิยมประชาธิปไตย (Sozialdemokratische Partei Deutschlands : SPD)

1.1.3 พรรคเสรีประชาธิปไตย (Free Demokratische Partei : FDP)

1.1.4 พรรคสหภาพสังคมนิยมคริสเตียน (Christlich - Soziale Union : CSU)

1.1.5 พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยและกลุ่มพันธมิตร (Partei Des Demokratischen Sozialism : PDS)

1.1.6 พรรคกรีน (Bundes 90 / Die Grunen)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า พรรคการเมืองของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีประวัติและการพัฒนาพรรคการเมือง (Political Party Development) เป็นเวลายาวนาน โดยขึ้นอยู่กับการเมืองการปกครองว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยแค่ไหนเพียงใดเป็นปัจจัยสำคัญ

1.2 การจัดตั้งพรรคการเมือง

การจัดตั้งพรรคการเมืองเยอรมันนั้นไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายระบุขั้นตอนการจัดตั้งไว้ ดังเช่นกฎหมายพรรคการเมืองไทยที่กำหนดให้ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีและไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสิบห้าคน สามารถรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองได้ แต่กฎหมายพรรคการเมืองเยอรมันจะเน้นความสำคัญของพรรคการเมืองในเรื่องดังต่อไปนี้

1.2.1 การทำหน้าที่ผลักดันให้เจตนารมณ์ของประชาชนถูกนำมากำหนดเป็นนโยบายสาธารณะของสหพันธ์รัฐหรือของรัฐ

1.2.2 ส่งเสริมความรู้ทางการเมืองให้แก่ประชาชน

1.2.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการทางการเมือง

1.2.4 ฝึกอบรมและส่งเสริมให้ประชาชนที่มีศักยภาพเข้ามารับผิดชอบงานสาธารณะ

1.2.5 พรรคการเมืองจะต้องมีส่วนร่วมที่สำคัญต่อการเลือกตั้งในระดับของสหพันธรัฐ (Bundestag) ระดับรัฐ (Landtag) หรือระดับท้องถิ่น ด้วยการส่งผู้สมัครในนามของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้ง หากพรรคการเมืองไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งในการเลือกตั้งดังกล่าวเป็นเวลา 6 ปี พรรคการเมืองจะสูญเสียสถานะความเป็นพรรคการเมืองตามกฎหมาย ซึ่งถ้าเทียบกับกฎหมายไทยก็เท่ากับถูกยุบพรรคนั่นเอง

1.2.6 กรรมการบริหารพรรคการเมืองจะต้องรายงานให้เจ้าพนักงานการเลือกตั้งของสหพันธรัฐ (Federal returning Officer) ซึ่งสังกัดกระทรวงมหาดไทยทราบถึงข้อบังคับและแผนการดำเนินการของพรรคที่เป็นลายลักษณ์อักษร ตลอดจนรายชื่อและหน้าที่ของกรรมการบริหารพรรคและกรรมการสาขาพรรคและรายงานการเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้ด้วย โดยการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจะต้องยื่นเรื่องต่อเจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบภายในวันที่ 31 ธันวาคมของแต่ละปี

1.2.7 การยุบพรรคหรือสาขาพรรคสามารถกระทำได้โดยที่ประชุมใหญ่ของพรรค ซึ่งต้องรายงานให้เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบทราบด้วย

นอกจากนั้น สิทธิและหน้าที่ของพรรคการเมืองจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและกฎหมายพรรคการเมือง กล่าวคือรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ.1949 และรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ.1994 มาตรา 21 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับพรรคการเมืองมาก โดยได้บัญญัติหลักเกณฑ์การก่อตั้งวัตถุประสงค์และการมีกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง ดังนี้

(1) การก่อตั้งพรรคการเมือง

พรรคการเมือง มีลักษณะเป็นรูปแบบที่มีส่วนในการก่อตัวของเจตนารมณ์ทางการเมือง (Political Will) ของประชาชน พรรคการเมืองย่อมได้รับการจัดตั้งโดยเสรีการจัดองค์กรภายในของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย พรรคการเมืองต้องแสดงโดยเปิดเผยเกี่ยวกับแหล่งที่มาของรายได้และสินทรัพย์ต่อประชาชน

(2) วัตถุประสงค์ ของพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเกี่ยวกับเงื่อนไขลักษณะของพรรคการเมืองไว้ดังนี้ พรรคการเมือง ไม่ว่าจะโดยเหตุผลของวัตถุประสงค์หรือความประพฤติของสมาชิกพรรคการเมืองก็ตาม พรรคการเมืองที่มุ่งหมายที่จะขัดขวางหรือทำลายระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย หรือเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต้องถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Unconstitutional) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ดังกล่าว

(3) กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญ ได้บัญญัติให้มีการออกกฎหมายพรรคการเมืองได้ โดยให้บัญญัติรายละเอียดเรื่องพรรคการเมืองไว้ในกฎหมายสหพันธ์ (Federal Law) แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะระดับการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อกำหนดกิจกรรมทางการเมือง โดยได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการปฏิบัติของพรรคการเมืองไว้ เพื่อให้สอดคล้องและส่งเสริมการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าว พรรคการเมืองจะมีสถานะเป็นพรรคการเมืองได้นั้นจะต้องมีการจัดองค์กร กล่าวคือจะต้องมีคณะกรรมการกลางของพรรค มีระเบียบพรรค มีสาขาพรรคในส่วนภูมิภาค ซึ่งสาขาพรรคเหล่านี้จะต้องมีคณะกรรมการเช่นเดียวกันเพื่อเป็นการประกันการดำเนินงานอย่างมีแบบแผนและเป็นพื้นฐานการแสวงหาสมาชิก (บุญศรี มิ่งศ์อุโฆษ, 2532, หน้า 150)

นอกจากนั้น ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เคยมีคำวินิจฉัย โดยได้วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับสถานะของพรรคการเมืองไว้ว่า พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระดับประเทศ สำหรับกลุ่มการเมืองที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งเฉพาะในการเลือกตั้งองค์กรปกครองตนเองในระดับจังหวัดไม่ถือว่าเป็นพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง โดยไม่ต้องพิจารณาถึงสภาพของกลุ่มการจัดองค์กรหรือบทบาทของกลุ่มการเมืองนั้นๆ

กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองในปี ค.ศ.1967 ได้ให้คำนิยามและความสำคัญของพรรคการเมืองไว้ ดังนี้

(ก) พรรคการเมือง คือการรวมกลุ่มของพลเมืองอย่างถาวรหรือเป็นระยะเวลานานๆ เพื่อเข้าไปมีอิทธิพลต่อการสร้างเจตจำนงทางการเมืองไม่ว่าจะดำเนินการในระดับสหพันธ์หรือในระดับมลรัฐ และประสงค์ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์หรือสภาแห่งมลรัฐ หากเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมตามสภาพความเป็นจริงทั้งหมดแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของจำนวนสมาชิกและในเรื่องของกิจกรรมที่ปรากฏต่อสาธารณชนแล้ว ต้องแสดงชี้ชัดว่าการรวมกลุ่มนี้มีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้

(ข) พรรคการเมืองมีความสำคัญและเป็นส่วนประกอบอันจำเป็นในทางรัฐธรรมนูญเป็นรากฐานแห่งเสรีประชาธิปไตย พรรคการเมืองได้ปฏิบัติหน้าที่สาธารณะของพรรคโดยครบถ้วนอันเป็นหน้าที่ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ และให้หลักประกันด้วยการให้ความร่วมมือโดยสม่ำเสมอและอิสระในการก่อตั้งเงินจำนวนในทางการเมืองของประชาชน การก่อตั้งเจตจำนงในทางการเมืองของพรรคการเมืองดังกล่าว พรรคการเมืองมีภารกิจที่สำคัญ คือ

- การก่อตั้งมติมหาชน (Public Opinion)
- การสร้างจิตสำนึกสร้างสรรค์ในการเมืองในเชิงลึก

- การส่งเสริมร่วมมือในการดำเนินการทางการเมืองของประชาชนต่อวิถีชีวิตทางการเมืองของประชาชน

- การเสริมสร้างให้พลเมืองยอมรับในความรับผิดชอบสาธารณะ
- การร่วมมือโดยการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งระดับสหพันธ์

สาธารณรัฐ มลรัฐ และเทศบาล

- การมีอิทธิพลเหนือความเคลื่อนไหวทางการเมืองในรัฐสภาและรัฐบาล
- การไปสู่จุดประสงค์ในทางการเมืองตามเจตจำนงในทางการเมือง
- การดูแลรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่าง ประชาชนและองค์การของรัฐ

รัฐ

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของพรรคการเมืองไว้ โดยได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญและขณะเดียวกันได้บัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของพรรคการเมืองไว้เช่นเดียวกัน เช่นการจัดองค์กรและระเบียบข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย พรรคการเมืองต้องเปิดเผยแหล่งที่มาของรายได้ของตนเองต่อสาธารณชน เป็นต้น

1.3 สิทธิและหน้าที่ของพรรคการเมือง (สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, ออนไลน์, 2550)

รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาตรา 21 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้กำหนดหลักการสำคัญของพรรคการเมืองไว้ ได้แก่ หลักการมีเสรีภาพ ความเสมอภาค ความเป็นสาธารณะและความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรค ทั้งนี้การพิจารณาสถานะของพรรคการเมืองต้องพิจารณาจากความสัมพันธ์ของพรรคการเมืองกับรัฐ พรรคการเมืองกับพรรคอื่น พรรคการเมืองกับสมาชิกพรรคและพรรคการเมืองกับสาธารณชนด้วย รายละเอียดของหลักการที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองมีดังต่อไปนี้

1.3.1 หลักเสรีภาพของพรรคการเมือง

หลักเสรีภาพของพรรคการเมือง หมายถึงเสรีภาพในการตั้งพรรค ซึ่งถือเป็นเรื่องเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยตรงที่จะริเริ่มมิใช่เรื่องของรัฐ นอกเหนือจากเสรีภาพในการตั้งพรรคแล้วประชาชนยังมีเสรีภาพในการทำกิจกรรมอื่นๆ ของพรรค ซึ่งหมายถึงการเลือกนโยบายพรรค การจัดองค์กรภายใน การเลือกชื่อพรรค การกำหนดข้อบังคับพรรค การเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เสรีภาพในการเลือกสมาชิกพรรค การจัดการเรื่องรายรับและทรัพย์สินต่างๆ รวมถึงเสรีภาพที่จะยุบพรรคของตนเองด้วย ซึ่งเสรีภาพในที่นี้มีไว้เสรีภาพขององค์กรพรรคการเมืองเท่านั้น แต่หมายถึงเสรีภาพของปัจเจกชนซึ่งเป็นสมาชิกพรรคที่จะมีสิทธิเข้าหรือออกจากพรรคได้เสมอ ดังนั้นกฎเกณฑ์ของรัฐจักต้องเอื้อให้เกิดเสรีภาพในเรื่องนี้สำหรับข้อจำกัดเสรีภาพในการ

จัดตั้งและการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง เช่น การเข้าไปตรวจสอบคุณสมบัติเพื่ออนุญาตให้ขึ้นทะเบียนพรรคการเมือง การเก็บภาษีหรือค่าธรรมเนียมต่างๆ อาจเป็นเรื่องที่รัฐอาจกระทำได้ แต่รัฐต้องพึงระมัดระวังมิให้ไปกระทบสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนมากเกินไป

1.3.2 หลักความเสมอภาคในระหว่างพรรคการเมือง

หลักสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง คือหลักความเสมอภาคในระหว่างพรรคการเมือง โดยเฉพาะการมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน การมีสิทธิในการเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมรวมถึงสิทธิในการใช้ทรัพยากรของรัฐหรือของสาธารณะ เช่น สื่อ หรือพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง ความคุ้มครองเรื่องความเท่าเทียมนี้ยังมีผลบังคับทางอ้อมไปยังภาคเอกชน มิให้ปฏิบัติต่อพรรคการเมืองโดยไม่เท่าเทียมด้วยเช่น การเลือกปฏิบัติต่อพรรคการเมืองหรือการให้พรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งผูกขาดในการพิมพ์หรือการใช้สื่อของเอกชน ทั้งนี้เพราะการเมืองยุคใหม่เป็นเรื่องของประชาธิปไตยแบบมีพรรคการเมืองหลายพรรคที่มีการแข่งขันกัน

1.3.3 หลักการมีประชาธิปไตยภายในพรรค

หลักการมีประชาธิปไตยภายในพรรคทำให้พรรคการเมืองต้องสร้างประชาธิปไตยภายในให้เกิดขึ้น เช่น การมีข้อบังคับภายในของพรรคที่มีหลักการประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ดังนั้นพรรคการเมืองที่ถือหลัก “ฟังคำสั่งผู้นำ” จึงถือเป็นพรรคที่ไม่มีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบเรื่องนี้อาจทำได้เพียงรูปแบบเท่านั้น เพราะในทางปฏิบัติแม้จะมีข้อบังคับที่ดีแต่พรรคการเมืองก็มักจะมีการปฏิบัติที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะเรื่องการสั่งการจากผู้มีอำนาจในพรรคมากกว่าการริเริ่มหรือเรียกร้องจากสมาชิกพรรคด้านล่าง สำหรับหลักการคุ้มครองเสียงข้างน้อยก็เป็นหลักการที่ศาลรัฐธรรมนูญรับรองให้นำมาใช้กับระบบภายในของพรรคการเมืองด้วย สำหรับการคัดเลือกผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งที่เหมาะสมหรือการควบคุมจริยธรรมของคนในพรรคก็นับเป็นเรื่องสำคัญของประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองเช่นเดียวกันจึงอาจสรุปได้ว่า หลักการมีประชาธิปไตยภายในพรรค หมายถึง การประกันหลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาคและหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกพรรค การประกันความเป็นเอกภาพของพรรค และการประกันการเข้าถึงพรรคของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การบังคับให้พรรคการเมืองมีประชาธิปไตยภายในพรรคก็เพื่อให้กระบวนการสร้างประชาธิปไตยในระดับรัฐสภามีความเป็นประชาธิปไตยตั้งแต่ขั้นพื้นฐานนั่นเอง ในกรณีที่พรรคการเมืองไม่มีประชาธิปไตยภายในพรรคจะถือเป็นเหตุให้สามารถมีคำสั่งห้ามหรือยุบพรรคได้หรือไม่ เรื่องนี้ยังเป็นเรื่องที่นักวิชาการเยอรมันถกเถียงกัน โดยมีนักวิชาการบางคนเห็นว่าตัวบทกฎหมายในรัฐธรรมนูญเยอรมันยังตีความไปไม่ถึง

1.3.4 หลักการทำงานร่วมกับสาธารณชน

หลักการทำงานและสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองร่วมกับสาธารณชนเป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะพรรคการเมืองคือส่วนที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมและเป็นผู้ประสานงานระหว่างสภากับประชาชนในเขตเลือกตั้งด้วย ซึ่งหมายความว่าพรรคการเมืองต้องมีการสื่อสารกับสังคมที่อาจเป็นการสื่อสารทางตรงหรือผ่านทางสื่อเพื่อให้เข้าใจแนวทางและความคิดเห็นของพรรคโดยประชาชนมีสิทธิที่จะใช้ดุลพินิจเห็นสมควรในการเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคต่างๆ หรือไม่ตามประสงค์ นอกเหนือจากการมีสิทธิต่างๆ แล้วพรรคการเมืองยังมีหน้าที่ในการเปิดเผยทางบัญชีของพรรคเพราะกระบวนการในการสร้างเจตจำนงทางการเมืองควรจะต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยเฉพาะเรื่องการเงินที่เกี่ยวข้อง โดยการได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐก็จะช่วยทำให้พรรคการเมืองสามารถพัฒนาตนเองได้ซึ่งอาจจะเป็นการสนับสนุนทางการเงินทางตรงจากรัฐเช่น การให้จากสัดส่วนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือการให้สิทธิพิเศษ เช่น การหักภาษีแก่ผู้สนับสนุนทางการเงินแก่พรรคการเมือง โดยการบริจาคในปัจจุบันประเด็นเรื่องรายได้และการใช้จ่ายเงินของพรรคการเมืองถือเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐอาจกำหนดเงื่อนไขควบคุมบางประการได้ เช่น เรื่องกระบวนการแจ้งข้อมูลหรือการออกข้อจำกัดการรับบริจาคจากผู้บริจาคบางประเภท เพราะผู้บริจาคแต่ละประเภทอาจมีความมุ่งหมายในการบริจาคที่แตกต่างกันไปและอาจมุ่งประสงค์ต่อการจัดทำนโยบายของรัฐได้

1.4 กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง

นอกเหนือจากบทบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองในรัฐธรรมนูญเยอรมันแล้ว กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองยังมีทั้งในส่วนของกฎหมายแพ่งทั่วไป เนื่องจากพรรคการเมืองคือการรวมตัวกันของบุคคลแบบหนึ่งจึงอยู่ภายใต้บังคับของตามประมวลกฎหมายแพ่งทั่วไป เช่นเดียวกับการรวมตัวของบุคคลในลักษณะอื่นๆ จึงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์พื้นฐานเข้าเงื่อนไขจึงจะมีความสามารถตามกฎหมายและอาจถูกตรวจสอบได้ นอกจากนี้กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองยังมีในส่วนกฎหมายมหาชนด้วยได้แก่ กฎหมายพรรคการเมือง ค.ศ.1967 ซึ่งกำหนดเนื้อหาสาระที่สำคัญตั้งแต่เรื่องการตั้งพรรคอำนาจหน้าที่ของพรรค ชื่อพรรค หลักความเสมอภาคในพรรค กฎเกณฑ์ภายในของพรรคการเงินของพรรค การชำระบัญชีและการยุบพรรค นอกเหนือจากกฎหมายข้างต้นยังมีกฎหมายมหาชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเลือกตั้งที่กำหนดเรื่องผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองหรือกฎหมายภาษีรายได้ที่กำหนดเรื่องการแจ้งรายรับของพรรคโดยเฉพาะเรื่องการรับบริจาค และกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีศาลรัฐธรรมนูญที่กำหนดเรื่องการยุบพรรคและเรื่องการพิจารณาความสามารถของพรรคการเมือง เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นในกฎหมายของสหภาพยุโรปก็ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพรรคการเมือง

ด้วย เนื่องจากสหภาพยุโรปให้ความสำคัญกับสถาบันพรรคการเมืองมากเพราะถือว่าเป็นหน่วยที่สร้างเจตจำนงของสมาชิกของสหภาพ รวมทั้งกฎเกณฑ์ในเรื่องการเงินของพรรคก็เป็นเรื่องที่ต้องควบคุมกันอย่างเคร่งครัดเช่นกัน

1.5 การยุบพรรคการเมือง

การห้ามพรรคการเมืองหรือการยุบพรรค ถือเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนมากในประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีตและมีการถกเถียงกันมาโดยตลอดว่าเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตยหรือไม่ ซึ่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญรวมทั้งฝ่ายที่สนับสนุนเรื่องนี้เห็นว่ามาตรการยุบพรรคเป็นเครื่องมือในการรักษาประชาธิปไตยไว้ดังที่นักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า “เมื่อพวกหัวรุนแรงจัดมาในคราบพรรคการเมืองก็จะสร้างความทำลายต่อหัวใจของระบบเลยทีเดียว” รัฐธรรมนูญเยอรมันให้ความสำคัญกับเรื่องพรรคการเมืองมาก โดยมีบทบัญญัติในมาตรา 21 ให้สิทธิพิเศษแก่พรรคการเมืองไว้ กล่าวคือจะถือว่าพรรคการเมืองใดขัดต่อรัฐธรรมนูญและยุบพรรคได้ก็ต่อเมื่อมีวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีความศรัทธาต่อพรรคกระทำการขัดหรือทำลายหลักประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานหรือเป็นภัยต่อการมีอยู่ของประเทศเท่านั้น

การมีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ วัตถุประสงค์อาจแสดงออกโดยการประกาศนโยบาย การกำหนดแผนการ การปราศรัยของผู้นำพรรค การทำให้ปรากฏในการฝึกอบรมหรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของพรรคหรือการพิมพ์ข้อความในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ในส่วนของกิจกรรมที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญนั้น หมายความว่ารวมถึงการงดเว้นด้วยการกระทำด้วย สำหรับเรื่องการกระทำของบุคคล กฎหมายรัฐธรรมนูญใช้คำว่า “ผู้เกี่ยวข้องผูกพัน” ที่สื่อความหมายถึงผู้ที่ศรัทธาในอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคซึ่งมีความหมายกว้างกว่า “สมาชิกพรรค” ที่จะส่งผลให้พรรคอาจต้องรับผิดชอบและถูกยุบเพราะกิจกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หากกระทำการไปตามวัตถุประสงค์ของพรรคหรือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในที่นี้ หมายความว่ารวมถึงกรณีที่ผู้มีสิทธิทำการแทนพรรคกระทำการในนามพรรคในสิ่งที่ “เป็นศัตรูกับความเป็นประชาธิปไตย” รวมทั้งกรณีที่พรรคการเมืองไม่หลีกเลี่ยงการกระทำของบุคคลเหล่านั้นด้วย

หากจะกล่าวโดยละเอียดการกระทำของ “ผู้เกี่ยวข้องผูกพันกับพรรค” ที่จะทำให้พรรคต้องถูกยุบพรรค หมายถึงกรณีที่พรรคมีส่วนร่วมรู้เห็นและมีบทบาทที่จะทำให้เกิดการกระทำนั้นซึ่งได้แก่ การกระทำของพรรคโดยเฉพาะการกระทำจากส่วนที่มีอำนาจหน้าที่บริหารพรรค หน่วยงานการพิมพ์ หรือทำหนังสือของพรรครวมทั้งสาขาย่อยของพรรค สำหรับการกระทำของบุคคลที่นอกกลุ่มนอกทางเพียงบางคนไม่เพียงพอให้พรรคต้องร่วมรับผิดชอบ

สำหรับคำว่า “หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยเสรี” ที่ได้รับการคุ้มครองนี้ หมายถึงการกำหนดให้อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนการเคารพการกำหนดเจตจำนงของรัฐ โดยประชาชน

ที่เป็นเสียงส่วนใหญ่การคุ้มครองหลักประกันเสรีภาพและความเสมอภาค การประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในลักษณะต่างๆ การยึดมั่นในหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมายและหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา นอกจากนี้ “หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยเสรี” ยังหมายความรวมถึง หลักประกันในการมีพรรคการเมืองหลายพรรค หลักความเสมอภาคระหว่างพรรคการเมืองและหลักการเคารพสิทธิของพรรคฝ่ายค้าน

หลักประกันในการมีพรรคการเมืองหลายพรรคถือเป็นหลักประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานที่สำคัญเพื่อเป็นทางเลือกที่แท้จริงแก่ประชาชน หากหลักการนี้จะถูกระงับรัฐอาจต้องใช้มาตรการบางประการเข้าดูแล เช่น การห้ามพรรคการเมืองยุบพรรคตนเอง หากการยุบพรรคจะทำให้เหลืออยู่พรรคเดียวหรือการให้การสนับสนุนทางการเงินให้พรรคการเมืองต่างๆ สามารถดำรงอยู่ได้

1.6 ขั้นตอนในการยุบพรรคการเมือง

ขั้นตอนการยุบพรรคการเมือง จะกระทำได้ยากกว่าการยุบสมาคมต่างๆ ไปทั้งนี้ก็จะเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสมาคม หากเข้าเงื่อนไขก็ให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของมลรัฐหรือสหพันธรัฐที่จะสั่งได้เลย ตามข้อยกเว้นในเรื่องเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคมตามรัฐธรรมนูญมาตรา 9 วรรคสอง แต่การยุบพรรคการเมืองทำได้ยากกว่าเพราะต้องยื่นคำร้องจากรัฐบาล สภาผู้แทนหรือวุฒิสภา รวมทั้งในบางกรณีเป็นอำนาจของรัฐบาลมลรัฐเท่านั้น โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจชี้ขาดแต่เพียงองค์กรเดียวซึ่งมติขององค์กรของผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญจะต้องได้สองในสามจึงจะสามารถยุบพรรคได้ ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 21 วรรคสองและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ

1.7 ผลของการยุบพรรค

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐตัดสินว่าพรรคใดไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผลคือพรรคการเมืองจะถูกสั่งห้าม และพรรคจะต้องถูกยุบหรือยุบตัวเองไปโดยปริยาย ซึ่งหมายความว่าพรรคจะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้อีกผลของการมีคำสั่งห้ามพรรคการเมืองจะมีไปถึงการถูกคัดชื่อออกจากทะเบียนพรรคการเมือง การเสียดสิทธิของสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนในส่วนที่เกี่ยวกับสถานการณ์เป็นสมาชิกพรรค การเสียดสิทธิของผู้ที่อยู่ในบัญชีรายชื่อ การห้ามตั้งองค์กรอื่นมาแทนที่พรรคที่ถูกยุบรวมถึงการยึดทรัพย์สินของพรรคเพื่อนำไปใช้ประโยชน์สาธารณะด้วยซึ่งกระทรวงมหาดไทยจะเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีต่อไป มาตรการในการยุบพรรคจึงมิใช่แค่เรื่องการยุบพรรคตามกฎหมาย หากแต่ต้องมีการบังคับการในทางข้อเท็จจริงให้เกิดผล การห้ามดำเนินกิจกรรมของพรรคอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงด้วย

1.8 ความรับผิดชอบในทางอาญา

นอกเหนือจากการถูกลงโทษตัดสิทธิทางการเมืองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองข้างต้นแล้ว พรรคการเมืองและบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจต้องรับผิดชอบในทางอาญาด้วย หากกระทำให้เกิดความเสียหายเรื่องนี้จำเป็นต้องมีความคุ้มครองทางอาญาเข้ามาเพราะถือเป็นเรื่องที่มีผลกระทบโดยตรงต่อระบอบประชาธิปไตย ซึ่งความผิดอาญาปรากฏตามกฎหมายต่างๆ เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 84 และมาตรา 85 ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองมาตรา 33 หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสมาคม มาตรา 8 เป็นต้น

2. ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลีย เป็นประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยและมีการปกครองในระบอบรัฐสภา (Parliamentary System) กล่าวคือ เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จะมีการเสนอชื่อผู้ที่ได้รับเป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร

รูปแบบการปกครองของออสเตรเลียเริ่มตั้งแต่ยุคที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษโดยชาวนิวเซาท์เวลส์ได้เลือกตั้งผู้แทนของตนตั้งแต่ปี พ.ศ.2386 และมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ.2444 โดยมีเซอร์เอ็ดมันด์ บาร์ตัน (Edmund Barton) จากพรรคโปรเทกชันนิสต์ (Protectionist) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกและมีนายจอร์จ ฮูสแทน ไรด์ (George Houtoun Reid) จากพรรคการค้าเสรี (Free Trade) เป็นผู้นำฝ่ายค้านคนแรกนั้นคือออสเตรเลียมีพรรคการเมืองขึ้นมากำเนินการกิจการทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.2544

ในการจัดตั้งพรรคการเมืองนั้นกฎหมายของออสเตรเลียใช้คำว่า “ลงทะเบียน” (Register) ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งของออสเตรเลีย (Australian Electoral Commission หรือ AEC) ขั้นตอนการจัดตั้งพรรคการเมืองมีดังนี้

2.1 การจดทะเบียนพรรคการเมือง แยกได้เป็นสองลักษณะ คือ

2.1.1 การจัดตั้งพรรคการเมืองโดยสมาชิกสภาในระดับชาติ (Commonwealth Parliament) ซึ่งต้องมีสมาชิกรัฐสภาอย่างน้อยหนึ่งคนซึ่งไม่เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นลงนามในหนังสือตามแบบของรัฐบาลถึง AEC ยืนยันการจัดตั้งพรรคการเมืองและเลขานุการพรรคจะต้องส่งคำประกาศยืนยันว่าสมาชิกผู้นั้นเป็นสมาชิกพรรคที่ขอจัดตั้งไปพร้อมคำขอจดทะเบียนพรรคการเมืองที่จัดตั้งโดยสมาชิกสภานี้เรียกว่า Parliamentary Party หรือพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกรัฐสภา

2.1.2 พรรคการเมืองที่ก่อตั้งโดยสมาชิกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกรัฐสภาพรรคการเมืองประเภทนี้เรียกว่า Non - Parliamentary Party ต้องมีผู้ร่วมเป็นสมาชิกก่อตั้งไม่น้อยกว่า 500 คน ซึ่งผู้ก่อตั้งพรรคต้องลงทะเบียนเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งและไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่น

2.2 การยื่นเรื่องขอตั้งพรรคการเมือง ผู้ขอจัดตั้งพรรคในออสเตรเลียต้องยื่นเอกสารขอจัดตั้งพรรคโดยมีข้อบังคับพรรคที่เป็นลายลักษณ์อักษรและห้ามกำหนดชื่อพรรคเกินหกคำ และต้องไม่ใช่คำว่าพรรคอิสระ (Independent Party) ทั้งต้องเสียค่าธรรมเนียม 500 ดอลลาร์

2.3 การตรวจสอบและจดทะเบียนพรรคการเมือง จะเป็นการตรวจสอบสถานภาพของสมาชิกผู้ริเริ่มจัดตั้งพรรคและเอกสารอื่น AEC จะใช้เวลาตรวจสอบประมาณ 12 สัปดาห์และอาจล่าช้ากว่านี้หากพบข้อบกพร่องของเอกสารประกอบการจดทะเบียนพรรคการเมือง

ในการจดทะเบียนพรรคการเมืองของออสเตรเลียจะมีการตรวจสอบโดยสาธารณชนคือทาง AEC จะประกาศในหนังสือพิมพ์อย่างน้อยหนึ่งฉบับและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมตรวจสอบความถูกต้องและหากเห็นว่าการขอจดทะเบียนพรรคนั้นไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดก็อาจยื่นคัดค้านได้ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ลงประกาศในสื่อสิ่งพิมพ์นั้นๆ ภายหลังจากที่ผ่านขั้นตอนนี้ไปแล้ว AEC ก็จะดำเนินการจดทะเบียนให้หรือหากพบว่ามีข้อบกพร่องในเอกสารหรือข้อเท็จจริงที่กำหนดสำหรับการขอจดทะเบียนก็อาจไม่จดทะเบียนให้

2.4 การยุบพรรคการเมือง AEC อาจยกเลิกการจดทะเบียนพรรคการเมืองได้ในกรณีดังนี้

2.4.1 พรรคการเมืองนั้นประสงค์จะขอเลิกการจดทะเบียน

2.4.2 พรรคการเมืองนั้นมีสมาชิกน้อยกว่า 500 คนและไม่มีสมาชิกพรรคเป็นสมาชิกรัฐสภา

2.4.3 การจดทะเบียนพรรคการเมืองนั้นได้รับมาโดยการฉ้อฉล (Fraud) หรือการบิดเบือนข้อเท็จจริง (Misrepresentation)

2.4.4 พรรคการเมืองนั้นไม่มีสมาชิกเป็นสมาชิกรัฐสภาและไม่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในระดับชาติเป็นเวลา 4 ปี

สิ่งที่พรรคการเมืองจะได้รับจากการจดทะเบียนพรรคการเมืองคือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกรัฐสภาในนามของพรรค เมื่อมีการเลือกตั้งแล้ว หากได้รับคะแนนเสียงจากการนับคะแนนรอบแรกไม่น้อยกว่า 4 เปอร์เซ็นต์ของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งจะได้เงินสนับสนุนการเลือกตั้งจากรัฐซึ่งในการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2544 รัฐได้จ่ายเงินสนับสนุนให้คิดเป็น 179 เซนต์ต่อหนึ่งคะแนนที่ได้รับจากการเลือกตั้งรวมแล้วรัฐได้จ่ายเงินสนับสนุนเลือกตั้งไปเป็นเงิน 38,559.063 ดอลลาร์ (ปกครอง สุนทรสุทธิ, 2545, หน้า 7 - 8)

3. ประเทศตุรกี

เงื่อนไขการยุบเลิกพรรคการเมืองย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติ มาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ.2001 ได้แก่ 3 อุดมการณ์ชาติ (Kemalism) จาก 6 อุดมการณ์แห่งชาติของมุสตาฟา เคมาล อตาเตอร์ก (Mustafa Kemal Ataturk) ผู้เป็นบิดาแห่งตุรกียุคใหม่ ได้แก่การห้าม

3.1 ละเมิดหลักการเสรีประชาธิปไตยตามระบบสาธารณรัฐนิยม (Republicanism)

3.2 ละเมิดหลักการของ “ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอันแบ่งแยกมิได้ของดินแดนความเป็นชาติตุรกี” (Unitary State)

3.3 ละเมิดหลักการของ “รัฐที่แยกศาสนาออกจากการเมือง” (Secular State)

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ยุบพรรคการเมืองที่ขัดรัฐธรรมนูญ เช่น

3.1 ในปี ค.ศ.1998 ยุบพรรคสวัสดิการ (The Welfare Party) รวมทั้งห้ามนายกรัฐมนตรียีร์บาข่าน (Erbakan) ซึ่งเป็นสมาชิกเล่นการเมืองเป็นเวลา 5 ปี และในปี ค.ศ.2001 ยุบพรรคคุณงามความดี (The Virtue Party) เพราะพรรคทั้งสองเป็น “ตัวการหลัก” (Center) ดำเนินกิจกรรมเข้าข่ายขัดแย้งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอันละเมิดหลักการศาสนาออกจากการเมือง (Secular State)

3.2 ในปี ค.ศ.2001 ยุบพรรคประชาธิปไตยประชาชน (People’s Democratic Party : HADEP) เพราะเห็นว่าพรรค HADEP สนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายของพรรคนอกกฎหมายคือพรรคคนงานเคอร์กิสถาน (PKK) ซึ่งสนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนในตุรกีอันละเมิดหลักการความเป็นอันหนึ่งอันเดียว (Unitary State) และพรรค HADEP สนับสนุนความคิดในศาสนาอิสลามที่ไม่แยกศาสนากับการเมือง (Political Islam)

3.3 ในปี ค.ศ.1993 ยุบพรรคแรงงานประชาชน (People’s Labour : HEP) โดยศาลให้เหตุผลว่าพรรค HEP สนับสนุนการปกครองแบบสหพันธรัฐซึ่งขัดกับหลัก “ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของตุรกี” เช่นเดียวกับการยุบพรรคเสรีภาพและประชาธิปไตย (Freedom and Democracy : OZDEP) ในปี ค.ศ.1993 พรรคแรงงาน (Labour Party : IP) ในปี ค.ศ.1997 และพรรคสังคมนิยม (Socialist Party : SP) ในปี ค.ศ.1992

3.4 ในปี ค.ศ.1971 ยุบพรรคความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (National Order Party) และในปี ค.ศ.1983 ยุบพรรคความสงบเรียบร้อย (Tranquility) และในปี ค.ศ.1983 ยุบพรรคความสงบเรียบร้อย (Tranquility Party : HP) ในข้อหาไม่ยอมรับหลักการแยกศาสนาออกจากการเมือง (Secular State) ของประเทศตุรกี

3.5 ในปี ค.ศ.2001 ศาลรัฐธรรมนูญได้ให้เหตุผลในการยุบพรรคคอมมิวนิสต์สามัคคีแห่งตุรกี (United Communist Party of Turkey : TBKP) ว่าชื่อของพรรคที่มีคำว่า “คอมมิวนิสต์” อันขัดกับหลักการเสรีนิยมประชาธิปไตยตามระบบสาธารณรัฐนิยม (Republicanism)

3.6 ในปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญกำลังพิจารณาคำร้องของอัยการสูงสุดของตุรกีให้ยุบพรรคยุติธรรมและพัฒนา (Justice and Devolvement Party : AK Party) ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลของนายกรัฐมนตรี เทย์ยิบ อีร์ โดแกน (Tayyip Erdogan) รวมทั้งสมาชิกคณะกรรมการบริหารพรรคอีก 71 คน เล่นการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ในข้อหาดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและละเมิดหลักการแยกศาสนาออกจากการเมือง (Secular State) (โกเมศ ขวัญเมือง, ออนไลน์, 2551)

กฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

เนื่องจากพรรคการเมืองเป็นกระบวนการทางการเมืองอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเสียงของตน โดยผ่านการเลือกตั้งประกอบทั้งพรรคการเมืองต่างก็มีแนวนโยบายและวิธีการดำเนินการที่จะหาหนทางให้พรรคแต่ละพรรคได้รับคะแนนนิยมจากประชาชนมากที่สุดจึงจำเป็นที่แต่ละประเทศจะต้องตรากฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองขึ้นเพื่อให้พรรคการเมืองต่างๆ ปฏิบัติการอยู่ในแบบแผนหรือกติกาอันเดียวกัน เพื่อความเรียบร้อยของบ้านเมืองและให้เกิดความบริสุทธิ์และยุติธรรมในการเลือกตั้งของประชาชนด้วยการตรากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องพรรคการเมืองนั้นอาจจะตราไว้ในรัฐธรรมนูญเลยก็ได้หรืออาจจะตราขึ้นเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญอีกส่วนหนึ่งต่างหากก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักจะตราเฉพาะหลักการไว้ในรัฐธรรมนูญส่วนรายละเอียดมักจะตราไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งถือเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญแยกออกมาเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามหากมีการตรากฎหมายพรรคการเมืองกฎหมายนั้นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ใหญ่ๆ ดังนี้ (ยูวรัตน์ กมลเวชช์, 2522, หน้า 109)

1. ในการจัดตั้งและการจดทะเบียนพรรคการเมืองผู้ขอจัดตั้งและจดทะเบียนพรรคการเมืองจะต้องมีคุณสมบัติและวิธีการปฏิบัติในการขอจัดตั้งและจดทะเบียนพรรคการเมืองอย่างไรบ้าง
2. การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองซึ่งเป็นหลักการบริหารงานภายในพรรคการเมืองซึ่งได้แก่การจัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการพรรคการเมืองอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการพรรคการเมืองรวมทั้งการเงินของพรรค เป็นต้น
3. การเลิกพรรคการเมือง โดยกำหนดกรณีที่จะเป็นสาเหตุให้ต้องยุบเลิกพรรคการเมืองเอาไว้เช่น ยุบเลิกพรรคการเมืองตามคำพิพากษาของศาลมีสมาชิกลดลงน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดเลิกตามข้อบังคับของพรรคที่กำหนดไว้ เป็นต้น
4. บทกำหนดโทษสำหรับกรณีที่พรรคการเมืองกรรมการอำนวยการพรรคการเมืองสมาชิกพรรคการเมืองไม่ได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายพรรคการเมือง

กฎหมายที่สำคัญๆ เกี่ยวกับการจัดตั้งและยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยพอจะจำแนกออกได้เป็นหลักใหญ่ๆ ได้ ดังนี้คือ

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (พิจิตร เกิดจร, 2552, หน้า 86 - 87)

1.1 ที่มาของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกฎหมายสูงสุดว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองราชอาณาจักรไทยที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับที่ 18 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) กลุ่มนายทหารที่ทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สิ้นสุดลงแล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2549 ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550 ได้ผ่านการแปรญัตติ (การเสนอความคิดเห็นและขอแก้ไขเพิ่มเติม) จากนั้นจึงแจกจ่ายเผยแพร่ไปยังประชาชนทั่วประเทศ เพื่อจัดให้มีการออกเสียงประชามติในวันที่ 19 สิงหาคม 2550 การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2549

ร่างรัฐธรรมนูญได้รับการสนับสนุนและต่อต้านจากหลายฝ่ายในเรื่องของขั้นตอนการร่างและเนื้อหา ประเด็นการวิจารณ์หลักอยู่ที่การขาดความมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่างการที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ผูกขาดการแต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ การแก้ไขให้วุฒิสภาเกือบครึ่งหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง การลดความมั่นคงของฝ่ายบริหารและระบบพรรคการเมือง การทำให้พรรคการเมืองอ่อนแอ การยุบพรรคการเมืองโดยง่ายลดขนาดของสภาผู้แทนราษฎร การเพิ่มอำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายข้าราชการและการนิรโทษกรรมผู้ที่ก่อรัฐประหารยึดอำนาจในการปกครองประเทศและตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 ถ้าวางรัฐธรรมนูญไม่ผ่านความเห็นชอบในการออกเสียงประชามติ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติมีสิทธินำรัฐธรรมนูญในอดีตฉบับใดฉบับหนึ่งมาดัดแปลงแก้ไขและประกาศใช้ก็ได้

หลังจากที่การออกเสียงประชามติผ่านพ้นไปโดยมีผู้เห็นชอบร้อยละ 57.81 และมีผู้ไม่เห็นชอบร้อยละ 42.19 จากผู้ไปใช้สิทธิพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจึงทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 โดยมีประธานสภานิติบัญญัติเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ จากนั้นจึงประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่นั้นเป็นต้นมา

1.2 สภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550

สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 (ส.ส.ร.) เป็นสภาที่จะทำหน้าที่ในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้รับการสรรหามาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2549 ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการแต่งตั้งมาจากคณะ

มนตรีความมั่นคงแห่งชาติ จำนวน 1,982 คน ลงมติคัดเลือกกันเองให้เหลือ 200 คน และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติทำการคัดเลือกเหลือ 100 คน แล้วเสร็จตั้งแต่วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2549 เพื่อนำรายชื่อขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตามมาตรา 23 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2549 เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2550 โดยพลเอกสนธิ บุญรัตกนิน ประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ สักส่วนของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญชุดนี้มาจากบุคคลในภาครัฐ 28 คน ภาคเอกชน 27 คน ภาคสังคม 23 คน และภาควิชาการ 22 คน ซึ่งหากจำแนกตามภูมิภาคจะประกอบด้วยภาคเหนือ 10 คน ภาคกลาง 68 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 12 คน และภาคใต้ 10 คน

สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะคัดเลือกกันเองให้เหลือจำนวน 25 คน และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติจะคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิอีกจำนวน 10 คน รวมเป็น 35 คน เพื่อจะทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดความผันผวนทางการเมืองภายในประเทศการร่างจึงดำเนิน ไปบนความร้อนแรงทางการเมืองเผชิญหน้าทั้งจากฝ่ายที่สนับสนุนให้มีการเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญและฝ่ายที่ต่อต้าน รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นขั้นตอนการร่าง อาทิ การขาดความมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางจากประชาชนการที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ผูกขาดการสรรหาสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) และในเนื้อหาสาระของร่าง เช่น มีการกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งมาจากการแต่งตั้ง การลดฐานอำนาจของฝ่ายบริหารและพรรคการเมือง การลดความมั่นคงของฝ่ายบริหารและระบบพรรคการเมืองเดิมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฝ่ายบริหารที่มาจากการเลือกตั้งมีความมั่นคงและระบบพรรคการเมืองเพิ่มสำคัญขึ้น สภาร่างรัฐธรรมนูญได้แก้ไขให้ฝ่ายบริหารและระบบพรรคการเมืองลดอำนาจเบ็ดเสร็จลง โดยทำให้ยื่นญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ง่ายขึ้น อนุญาตให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย้ายพรรคได้ง่ายขึ้นและไม่อนุญาตให้บุคคลใดมีสิทธิเป็นนายกรัฐมนตรีเกินสองสมัย การเพิ่มอำนาจของฝ่ายทหารและระบอบมาตยาธิปไตยมากขึ้น รวมถึงการนิรโทษกรรมของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเอง

1.3 หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง

หลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งมีหลักเกณฑ์บางส่วนอาจคงสภาพเดิมของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2540 และหลักเกณฑ์บางส่วนก็เป็นที่ไปเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว หลักเกณฑ์ในส่วนที่มีการแก้ไขก็เช่น

1.3.1 หลักเกณฑ์ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองที่มีการปรับปรุงใหม่

(1) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

(2) การจัดองค์กรภายในการดำเนินกิจการและข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมือง ตามจำนวนที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองซึ่งเห็นว่ามีมติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีมติหรือข้อบังคับดังกล่าวขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขให้หมดหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป (มาตรา 65)

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในมาตรา 65 นี้เป็นการบัญญัติขึ้นเพื่อลดความเข้มแข็งของหัวหน้าพรรคการเมืองนั่นเอง

1.3.2 ห้ามรวบรวมพรรคการเมืองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาในระหว่างอายุของสภาเพื่อป้องกันการเกิดเสียงข้างมากอย่างผิดปกติในสภา (มาตรา 104) และเป็นการป้องกันการซื้อตัวหรือตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะในพรรคเล็กๆ อันจะเป็นต้นเหตุแห่งการทำลายพรรคการเมือง

1.3.3 ผู้ลงรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในกรณีที่มีการเลือกตั้งทั่วไปเพราะเหตุยุบสภาต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง (มาตรา 101)

1.4 หลักเกณฑ์ในส่วนของระบบพรรคการเมือง

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบพรรคการเมืองนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีการกล่าวถึงไว้ในหมวดใหญ่ด้วยกัน อันได้แก่

- หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย
- หมวด 6 รัฐสภา และ
- บทเฉพาะกาล

ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นดังนี้

1.4.1 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในส่วนที่ 11 เสรีภาพในการชุมนุมและสมาคมตามมาตรา 65 ได้มีการกำหนดว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน และเพื่อกำเนนกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้นตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดองค์กรภายในการดำเนินกิจการและข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.4.2 หมวด 6 รัฐสภา ส่วนที่ 6 การตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มาตรา 138 ให้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 9 ฉบับ คือ

(1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

(2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง

(3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

(4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ

(5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

(6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมือง

(7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน

(8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ

ทุจริต

(9) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดินซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองก็นับเป็นกฎหมายซึ่งจะต้องตราขึ้นตามมาตรา 138 ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว

1.4.3 บทเฉพาะกาลมาตรา 295 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ระบุว่าให้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่

- (1) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา
 - (2) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
 - (3) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549

ในกรณีที่พ้นกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง (ตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.2549) แต่สภานิติบัญญัติแห่งชาติยังพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่แล้วเสร็จ ให้ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาตินำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่กรมการปกครองร่างจัดทำขึ้นทดแทนทุกกระทงพร้อมถวายภายในเจ็ดวันเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย โดยถือเสมือนว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว

ในระหว่างที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งตามวรรคหนึ่งยังไม่มีผลใช้บังคับ ให้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2541 ยังคงใช้บังคับต่อไปจนกว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะมีผลใช้บังคับ

กรอบระยะเวลาของการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2541 มาตรา 30 ซึ่งบัญญัติว่าเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จตาม มาตรา 29 ให้คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเฉพาะที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการจัดให้มีการเลือกตั้งให้แล้วเสร็จ ภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จเพื่อเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติดำเนินการต่อไป ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับร่างจากคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ

2. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2550

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองของประเทศไทยที่สำคัญที่สุดอีกฉบับหนึ่งก็คือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ถูกบัญญัติขึ้นหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2550

ภายใต้สถานการณ์ที่จะต้องนำพาประเทศไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งต่อไปและเพื่อแก้ไขปัญหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่ถูกมองว่าก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจรัฐและการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นระบบการดำเนินการทางการเมืองที่ขาดความโปร่งใสไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่ล้มเหลว และการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนยังไม่ได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมอย่างเต็มที่ (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 170)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 เป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 6 ภายหลังจากที่ฉบับที่ 5 คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ได้ถูกยกเลิกไปภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง 2550 นี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 31 มาตรา 41 มาตรา 45 มาตรา 64 และมาตรา 65 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและพระราชบัญญัตินี้ก็ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “พรรคการเมือง” หมายความว่าคณะบุคคลที่รวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองโดยได้รับการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมุ่งที่จะส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 4)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 จึงมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดตั้งพรรคการเมืองให้กระทำได้โดย

- 2.1 ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือ
- 2.2 ผู้มีสัญชาติโดยการแปลงสัญชาติ ซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี
- 2.3 มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์และ
- 2.4 ไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ
- 2.5 มีจำนวนตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป
- 2.6 ผู้จัดตั้งพรรคการเมือง ต้องจัดให้มี
 - 2.6.1 การประชุมเพื่อกำหนดนโยบายทางการเมือง
 - 2.6.2 กำหนดข้อบังคับพรรคการเมือง และ
 - 2.6.3 เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง

2.7 พรครการเมืองต้องมีชื่อ ชื่อย่อ ภาพเครื่องหมาย นโยบาย และข้อบังคับพรครการเมืองซึ่งมีลักษณะไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในเรื่องเชื้อชาติหรือศาสนาระหว่างชนในชาติ

2.8 ไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร

2.9 ไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

นอกจากนี้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรครเมืองยังกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดองค์กรภายในของพรครเมืองไว้ดังนี้

2.1 คณะกรรมการบริหารพรครเมืองมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการพรครการเมืองให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย นโยบายพรครเมือง ข้อบังคับพรครเมืองและมติของที่ประชุมใหญ่ของพรครเมืองด้วยความรอบคอบระมัดระวังและซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน และต้องส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในพรครเมือง (มาตรา17)

2.2 คณะกรรมการบริหารพรครประกอบด้วยหัวหน้าพรครเมืองรองหัวหน้าพรครเมือง เลขานุการพรครเมือง รองเลขานุการพรครเมือง เหนรัญญิกพรครเมือง นายทะเบียนสมาชิกพรครเมืองโฆษกพรครเมืองและคณะกรรมการบริหารอื่นๆ ซึ่งเลือกตั้งจากสมาชิกซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ (มาตรา11)

การรวมและการยุบพรครเมืองของไทย

เจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นี้ต้องการแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรครเมือง พ.ศ.2541 ที่มีเนื้อหาให้พรครเมืองใหญ่มีความเข้มแข็งโดยการส่งเสริมให้สามารถควบรวมและยุบพรครเมืองขนาดเล็กได้ ดังนั้นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรครเมือง พุทธศักราช 2550 จึงได้วางหลักเกณฑ์เงื่อนไขส่งเสริมให้พรครเมืองยุบพรครหรือรวมพรครให้ยากกว่าเดิมเพื่อป้องกันเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรที่เกินจริง อันเนื่องมาจากการที่พรครเมืองใหญ่ได้ควบรวมพรครเมืองขนาดเล็กและส่งเสริมให้พรครเมืองขนาดเล็กสามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในฐานะที่เป็นตัวแทนทางอุดมการณ์ทางการเมืองทางหนึ่งของประชาชนที่มีฐานหลากหลายความคิดเห็นทางการเมือง เช่นเดียวกับพรครเมืองขนาดใหญ่ รายละเอียดการรวมพรครหรือการยุบพรครจึงมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

1. การรวมพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2550 จึงได้มีข้อบัญญัติว่า “ในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรจะมีการควบรวมพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้” (หมวด 5 การควบรวมพรรคการเมือง มาตรา 99) และการรวมพรรคการเมืองอาจกระทำได้ 2 วิธีคือ

1.1 การรวมพรรคการเมืองเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่

การรวมพรรคการเมืองเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ มาตรา 101 ได้กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่การควบรวมพรรคการเมืองเป็นการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ให้พรรคการเมืองที่จะรวมกันขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมืองเมื่อที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมืองเห็นชอบให้รวมกันแล้วให้หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองจำนวนพรรคการเมืองละสิบคนประชุมร่วมกันเพื่อกระทำการเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ดังนี้

1.1.1 กำหนดนโยบายพรรคการเมือง

1.1.2 กำหนดข้อบังคับพรรคการเมือง

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคสองแล้วให้ดำเนินการจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกของทุกพรรคการเมืองที่จะรวมกัน เพื่อประชุมตั้งพรรคการเมืองตามมาตรา 8 การเรียกประชุมตั้งพรรคการเมืองต้องแจ้งให้สมาชิกของพรรคการเมืองที่จะรวมกันทราบก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่าเจ็ดวันและให้ดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งพรรคการเมือง

กล่าวคือกฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ให้ที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคมีมติเห็นชอบโดยให้หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคจำนวนพรรคละ 10 คน ประชุมร่วมกันเพื่อกระทำการเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ว่าต้องกำหนดนโยบายพรรคการเมืองและกำหนดข้อบังคับพรรคการเมืองและให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งการเลือกและการควบรวมพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

1.2 การรวมพรรคการเมืองเข้าเป็นพรรคเดียวกับอีกพรรคการเมืองที่เป็นหลัก

กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้ คือ ให้แต่ละพรรคขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมืองและให้หัวหน้าพรรคทุกพรรคที่ต้องการจะควบรวมกันแจ้งต่อนายทะเบียน เพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองที่รวมกับพรรคหลักนับแต่วันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่ง

2. การยกเลิกและการยุบพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดไว้ว่าพรรคการเมืองสิ้นสภาพด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้ (มาตรา 91)

- 2.1 มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
- 2.2 ไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป 2 ครั้ง ติดต่อกันหรือเป็นเวลา 8 ปี ติดต่อกัน
- 2.3 มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึง 5,000 คน ภายในระยะเวลาติดต่อกัน 1 ปี
- 2.4 ไม่มีการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี
- 2.5 มีการควบรวมกับพรรคการเมืองอื่น
- 2.6 มีคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมือง
- 2.7 ไม่ดำเนินการตามกฎหมาย อาทิเช่น องค์กรประกอบของที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองไม่ครบหรือไม่สามารถหาสมาชิกได้อย่างน้อย 5,000 คน สาขาพรรคอย่างน้อยภาคละ 1 สาขาภายใน 1 ปีนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง (ตามมาตรา 26) (นพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์ และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ออนไลน์, 2552)

3. การสิ้นสภาพพรรคการเมือง

พรรคการเมืองย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (มาตรา 91)

- 3.1 ไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา 26 ได้ภายในเวলাกำหนดกล่าวคือภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองนั้นต้องดำเนินการรับสมัครสมาชิกให้มีจำนวนไม่น้อยกว่าห้าพันคน ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนดและมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา
- 3.2 ไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกันหรือเป็นเวลาเปิดปีติดต่อกันสุดแต่ระยะเวลาใดๆจะยาวกว่ากัน
- 3.3 มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงห้าพันคนเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี
- 3.4 ไม่มีการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือไม่มีการดำเนินกิจการใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี โดยไม่มีเหตุอันสมควรอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย

4. การเลิกพรรคการเมือง

พรรคการเมืองย่อมเลิกกันด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (มาตรา 92)

4.1 มีเหตุต้องเลิกตามตามข้อบังคับพรรคการเมือง เว้นแต่เป็นกรณีที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ดำเนินการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 93 วรรคหนึ่ง

4.2 มีการรวบรวมพรรคการเมืองตามหมวด 5 การรวบรวมพรรคการเมือง

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามที่ระบุไว้ตามวรรคหนึ่งให้นายทะเบียนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองจริงให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเลิกพรรคการเมืองนั้น เมื่อนายทะเบียนมีคำสั่งเลิกพรรคการเมืองใดตามวรรคสองแล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งเลิกพรรคการเมืองในราชกิจจานุเบกษา

5. การยุบพรรคการเมือง

การยุบพรรคการเมืองมีสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (มาตรา 93)

5.1 ในกรณีที่พรรคการเมืองใดมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมืองแต่พรรคการเมืองนั้นยังมีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่

5.2 ในกรณีที่พรรคการเมือง

5.2.1 ไม่ดำเนินการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนดและแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปีเพื่อประกาศให้สาธารณชนทราบ

5.2.2 ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง ในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และยื่นต่อคณะกรรมการเลือกตั้งภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดมีเหตุตามวรรคหนึ่งให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ความปรากฏต่อนายทะเบียน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียนให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้วให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีอยู่ในทุกประเทศทั่วโลกโดยอาจเรียกว่าศาลรัฐธรรมนูญเหมือนกันหรือเรียกแตกต่างกันไป ทั้งนี้เพราะทุกประเทศล้วนมีรัฐธรรมนูญซึ่งอาจเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและเมื่อใดที่เกิดข้อปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญก็เป็นหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่จะทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่อำนาจความยุติธรรมและปกป้อง ค้ำครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศอาจมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่และการบริหารงานบุคคลที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนความเป็นมาทางการเมืองการปกครองและการบริหารของแต่ละประเทศการก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญมาจากความจำเป็นอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. ความจำเป็นในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

โดยทั่วไปแล้วประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าจะมีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญได้กำหนดรูปแบบการปกครองของรัฐและวางระเบียบการดำเนินการปกครองโดยกำหนดให้มีสถาบันทางการเมืองหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งระบุอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ของการใช้อำนาจหน้าที่ระหว่างสถาบันทางการเมืองหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญนั้นประการหนึ่งและการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนโดยมีการกำหนดหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ เพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจปกครองอันเป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกประการหนึ่ง

2. ความจำเป็นในการปกครองโดยนิติรัฐ

การใช้อำนาจของรัฐในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย อีกทั้งยังต้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการปกครองโดยนิติรัฐ (Legal State) ซึ่งแยกได้ 3 ประการ คือ

2.1 หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย กฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรนิติบัญญัติจะต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญเสมอจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดมิได้

2.2 หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐในฝ่ายปกครองจะมีอำนาจสั่งให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้และใช้อำนาจอยู่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

2.3 หลักการควบคุมความชอบโดยองค์กรตุลาการ เพื่อเป็นการควบคุมมิให้การกระทำขององค์กรของรัฐกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีองค์กรตุลา

การที่มีอำนาจและมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

ดังนั้นประเทศที่ปกครองในระบบประชาธิปไตยจึงต้องมีสถาบันหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและควบคุมมิให้องค์กรของรัฐกระทำการที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญซึ่งสถาบันหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวของแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน โดยสรุปแล้วมี 3 รูปแบบ คือ

2.1 รูปแบบที่ให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลสูงสุด ซึ่งรูปแบบนี้ใช้อยู่ใน อังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย โบลิเวีย เม็กซิโก คิวบา ไนจีเรีย ญูเวต และญี่ปุ่น เป็นต้น

2.2 รูปแบบที่ให้องค์กรทางการเมืองเป็นผู้ควบคุมในรูปของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งรูปแบบนี้ใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศส เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น

2.3 รูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งรูปแบบนี้ใช้อยู่ในเยอรมัน อิตาลี สเปน เบลเยียม โปรตุเกส เกาหลีใต้ และไทย เป็นต้น

กรณีประเทศไทยนั้นนับแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา ได้มีการจัดตั้งองค์กรทั้งในรูปของศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีรัฐธรรมนูญเรื่อยมาจนกระทั่งได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

1. ศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ

1.1 ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

1.1.1 ความเป็นมา

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1951 ตามกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ (Law on the Federal Constitution Court of 12 March 1951) ซึ่งได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายพื้นฐาน (Basic Law 1949) ศาลรัฐธรรมนูญมีทั้งระดับชาติและระดับมลรัฐ สำหรับศาลรัฐธรรมนูญระดับสหพันธ์รัฐตั้งอยู่ที่เมืองคาร์ลสรูห์ (Karlsruhe) ในพระราชวังคาร์ลสรูห์โดยได้อิทธิพลตัวแบบมาจากศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาและศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรีย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2545, หน้า 9)

จุดเด่นประการหนึ่งของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมันคือมาจากการศึกษาประสบการณ์อันผิดพลาดในการจัดโครงสร้างของรัฐของยุคที่ผ่านๆ มาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ใช้รัฐธรรมนูญไวมาร์ (ค.ศ.1919) อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ฮิตเลอร์ใช้บังคับไปสู่อำนาจเผด็จการอย่างเบ็ดเสร็จ

ในยุคเริ่มต้น มีที่มาจากบทความของ Wagner ชาวเยอรมันที่ได้เสนอแนวคิด เรื่อง การเกิดขึ้นการจัดองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

มาในยุคกลาง อำนาจของศาลมักจะมี ความขัดแย้งกับผู้ใช้อำนาจปกครอง หลังจาก นั้นมองเตสกิเออ ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ จากแนวคิดดังกล่าวของมองเตส กิเออ ได้ก่อให้เกิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1819 ต่อมาจึงเกิดพัฒนาการ ตามรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับตั้งแต่ปี 1849, 1871 รัฐธรรมนูญไวมาร์ ค.ศ.1919 จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับ ปัจจุบัน ค.ศ.1949 เหตุที่ต้องมีศาลรัฐธรรมนูญ

- (1) ตรวจสอบการเลือกตั้ง
- (2) การควบคุมความชอบด้วยกฎหมายแบบนามธรรม
- (3) คดีเกี่ยวกับพรรคการเมือง
- (4) ข้อพิพาทตามกฎหมายมหาชนและอื่นๆ (ศาสพงษ์ เรณูมาศ, ออนไลน์, 2550)

1.1.2 โครงสร้าง

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมี 2 ระดับคือศาลรัฐธรรมนูญ สหพันธ์รัฐ (A Federal Constitutional Court) และศาลรัฐธรรมนูญมลรัฐ (Land Constitutional Court) สำหรับโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐลงวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ.1951 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 2 มาตรา 5 มาตรา 6 (1) (2) (5) มาตรา 7 มาตรา 9 (1) และ มาตรา 15 (1) เช่น

มาตรา 2

- (1) ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐอาจ ประกอบด้วย 2 คณะ
- (2) มีการเลือกตุลาการจำนวน 8 คน เข้าอยู่ในแต่ละคณะ
- (3) ตุลาการจำนวน 3 คนของแต่ละคณะเลือกมาจากบรรดาตุลาการศาลสูงสุด ของสหพันธ์รัฐเฉพาะตุลาการที่ดำรงตำแหน่งอย่างน้อย 3 ปี ในศาลสูงสุดของสหพันธ์รัฐเท่านั้นที่ อาจได้รับเลือก

มาตรา 6 (1)

สภาผู้แทนราษฎรเลือกตุลาการทางอ้อม (Indirectly) สภาผู้แทนราษฎรจะเลือก คณะกรรมาธิการคัดเลือกชุดหนึ่งจำนวน 12 คน ตามสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเลือก ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐตุลาการที่จะได้รับเลือก ต้องได้คะแนนเสียงอย่างน้อย 8 เสียง

มาตรา 7

ตุลาการที่ได้รับเลือกโดยวุฒิสภาจะต้องได้คะแนนเสียงจำนวน 2 ใน 3 ของ คะแนนเสียงของวุฒิสภาจากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐจึงมี

โครงสร้างที่ประกอบด้วยตุลาการจำนวน 16 คน แบ่งออกเป็น 2 คณะ (Panels) แต่ละคณะเป็นอิสระต่อกันและมีเขตอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยแตกต่างกันแต่ละคณะประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ จำนวน 8 คน ประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐเป็นหัวหน้าในแต่ละคณะ โดยไม่อยู่ในคณะเดียวกันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐมาจากการคัดเลือกของรัฐสภาหมายความว่าจำนวนครึ่งหนึ่ง มาจากการเลือกตั้งทางอ้อม (Indirectly) ของสภาผู้แทนราษฎร (Bundestag) โดยสภาผู้แทนราษฎรจะเลือกคณะกรรมการคัดเลือกชุดหนึ่งจำนวน 12 คน (A Twelve - Man Electoral Committee) มาเพื่อทำหน้าที่เลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐอีกรอบหนึ่ง ตุลาการที่ได้รับเลือกจะต้องได้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 8 เสียง ซึ่งเท่ากับจำนวน 2 ใน 3 ของคณะกรรมการชุดดังกล่าว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐอีกรอบหนึ่งมาจากการเลือกทางตรง (Directly) ของวุฒิสภา (Bundesrat) ซึ่งจะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกรัฐสภา สภาทั้งสองจะผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่เลือกประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ

1.1.3 วิธีพิจารณา

วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ แบ่งองค์คณะออกได้ 2 องค์คณะ

องค์คณะที่ 1 มีผู้พิพากษา 8 คน มีรองประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทำหน้าที่เป็นประธานขององค์คณะเน้นพิจารณาคดีด้านสิทธิมนุษยชน

องค์คณะที่ 2 มีผู้พิพากษา 8 คนมีประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทำหน้าที่เป็นประธานขององค์คณะ เน้นพิจารณาคดีด้านการเมืองและความมั่นคงของรัฐ

องค์คณะที่ 3 ถ้าไม่นับรวมองค์คณะร่วมของทั้งสองคณะ (Das Plenum) จะถือว่ามี 2 องค์คณะตามรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 2 มีผู้พิพากษา 16 คน มีประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ทำหน้าที่ประธานขององค์คณะ เน้นภารกิจในการบริหารกิจการภายในของศาลเอง โดยเฉพาะงานด้านการบริหารเรียกว่าองค์คณะร่วมของทั้งสองคณะ (Das Plenum) นอกจากนั้นยังมีองค์คณะกลั่นกรองเป็นองค์คณะย่อยที่มาจากการแต่งตั้งอีกชั้นหนึ่งขององค์คณะที่ 1 และองค์คณะที่ 2 ประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน มีภารกิจเพื่อการกลั่นกรองเรื่องก่อนการพิจารณาขององค์คณะที่ 1 และ 2 เรียกว่าองค์คณะกลั่นกรอง (Kammer)

1.1.4 อำนาจหน้าที่

กฎหมายพื้นฐาน (The Basic Law ค.ศ.1949)ได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญไว้ ดังนี้

(1) การเสียดำเนินการพื้นฐานของประชาชนตาม Basic Law มาตรา 18

21

- (2) การดำเนินการที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญของพรรคการเมืองตาม Basic Law มาตรา 21
- (3) การวินิจฉัยคำร้อง เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิก Bundestag การสิ้นสุดสมาชิกภาพและการเลือกตั้งใหม่ตาม Basic Law มาตรา 41
- (4) การลงมติไม่ไว้วางใจและถอดถอนประธานาธิบดีโดย Bundestag หรือ Bundesrat ตาม Basic Law มาตรา 16
- (5) การตีความบทบัญญัติใน Basic Law เกี่ยวกับการขยายขอบเขตอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลกลาง หรือองค์การอื่นว่าจะขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ตาม Basic Law มาตรา 93 (1) (2)
- (6) การวินิจฉัยเกี่ยวกับขอบเขตของกฎหมายของรัฐบาลกลางกับ Basic Law โดยการร้องขอของรัฐบาลกลางหรือสมาชิกจำนวน 1 ใน 3 ของ Bundestag ตาม Basic Law มาตรา 93 (1) (2)
- (7) การวินิจฉัยกรณีเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลกลางกับรัฐบาลมลรัฐตาม Basic Law มาตรา 93 (1) (3) และมาตรา 84 (4)
- (8) การวินิจฉัยเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลกลางกับรัฐบาลมลรัฐในปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะและรัฐธรรมนูญตาม Basic Law มาตรา 93 (1) (4) (4a) และ (4b)
- (9) การวินิจฉัยเกี่ยวกับการลงมติถอดถอนผู้พิพากษาแห่งรัฐบาลกลางและผู้พิพากษาแห่งสหพันธรัฐตาม Basic Law มาตรา 98 (2) (5)
- (10) การวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยการร้องขอจากฝ่ายนิติบัญญัติตาม Basic Law มาตรา 99
- (11) การวินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยกฎหมายของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับอื่นๆ โดยการร้องขอจากศาลตาม Basic Law มาตรา 100 (1)
- (12) การวินิจฉัยปัญหาว่ากฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายของรัฐบาลกลางและกฎหมายระหว่างประเทศนี้เพิ่มหรือขยายอำนาจหน้าที่ของบุคคลใดหรือไม่ โดยการร้องขอจากศาลตาม Basic Law มาตรา 100 (2)
- (13) เมื่อศาลรัฐธรรมนูญของมลรัฐร้องขอว่าการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของมลรัฐอื่นขัดต่อ Basic Law หรือไม่เป็นไป ตามระเบียบวิธีพิจารณาว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญตาม Basic Law มาตรา 100 (3)
- (14) กรณีเป็นปัญหาถึงมืออยู่ของกฎหมายของรัฐบาลแห่งสหพันธรัฐตาม Basic Law มาตรา 126

(15) การร้องขอกรณีอื่นๆ โดยฝ่ายนิติบัญญัติตาม Basic Law มาตรา 93 (2)

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นอำนาจเฉพาะเรื่อง (Enumerative) (กมลชัย รัตนสกววงศ์, 2542, หน้า 17) หมายความว่าองค์กรศาลที่มีเขตอำนาจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าศาลมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยในเรื่องนั้น ดังนั้นลักษณะกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีระดับพระราชบัญญัติ (Gesetz) หากประสงค์จะให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยกฎหมายระดับพระราชบัญญัตินั้นก็จะบัญญัติเพิ่มเติมให้นำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้ ซึ่งลักษณะนี้มีไว้เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและมีไว้เป็นการขยายเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญจะเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ นอกจากจะบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้วรัฐธรรมนูญยังบัญญัติรับรองให้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์มีอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมไว้โดยให้ตราเป็นรัฐบัญญัติ (Basic Law For The Federal Republic of Germany 1949, Article 93 (2) ดังนั้น จึงมีรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ (Gesetz Über das Bundesverfassungsgericht) ค.ศ. 1985

1.2 ศาลรัฐธรรมนูญประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

1.2.1 ความเป็นมา

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ได้จัดตั้งขึ้นพร้อมกับการกำเนิดสาธารณรัฐที่ 6 ในปี ค.ศ. 1988 มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย การวินิจฉัยคดีที่มีการฟ้องร้องเกี่ยวกับพรรคการเมืองและวินิจฉัยข้อโต้แย้งและข้อร้องเรียนในประเด็นที่สำคัญตามรัฐธรรมนูญ สำหรับการจัดองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี มีลักษณะคล้ายคลึงกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรีย ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีตั้งขึ้นเพื่อปกป้องและพิทักษ์สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนหากสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวถูกละเมิด

1.2.2 โครงสร้าง

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 9 คน โดยต้องมีอายุ 40 ปี ขึ้นไปและมีประสบการณ์ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งมาแล้ว 15 ปี ในตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

- (1) เป็นผู้พิพากษา อัยการ หรือทนายความ
- (2) เป็นผู้ที่มิคุณสมบัติเช่นเดียวกับทนายความและปฏิบัติหน้าที่ทางด้านกฎหมาย

ในหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือบริษัท

(3) เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับทนายความและเป็นอาจารย์ทางด้านกฎหมาย โดยดำรงตำแหน่งเทียบเท่าหรือสูงกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาจากการแต่งตั้งของประธานาธิบดีจำนวน 3 คน มาจากการแต่งตั้งของสภาแห่งชาติจำนวน 3 คน และมาจากการแต่งตั้งของศาลฎีกาจำนวน 3 คน มีวาระดำรงตำแหน่ง 6 ปี โดยอยู่ในตำแหน่งได้ อายุไม่เกิน 65 ปี ยกเว้นประธานศาลรัฐธรรมนูญสามารถอยู่ในตำแหน่งได้ถึงอายุ 70 ปี

1.2.3 วิธีพิจารณา

ระบบการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีมีลักษณะแยกเป็นองค์คณะ 2 ประเภท คือ

(1) ประเภทเต็มองค์คณะ (Full Bench) ประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมดโดยประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานองค์คณะมีหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีสำคัญๆ เช่น การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย การฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ระดับสูง การยุบพรรคการเมืองและการตีความรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย เป็นต้นและ

(2) ประเภทองค์คณะเล็ก (Panel หรือ Designated Bench) ประกอบด้วย 3 องค์คณะฯ ละ 3 คน องค์คณะเล็กมีอำนาจปฏิเสธคำร้องได้กรณีผู้ร้องไม่ดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีขาดอายุความ คำร้องทุกข์คดีรัฐธรรมนูญปราศจากนายตัวแทนหรือคำร้องทุกข์ที่ศาลไม่สามารถที่สั่งบังคับตามคำขอได้

1.2.4 อำนาจหน้าที่

รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลี (The Constitution of The Republic of Korea 1948, Amendment 1 ค.ศ.1987) ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการยกเลิกพรรคการเมืองตาม มาตรา 8 (4) และมาตรา 111 (1) ข้อ 3 ซึ่งนอกจากศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยกเลิกพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวแล้วศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจยกเลิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1997 (The Constitutional Court Act 1997) Section 3 เรื่อง การวินิจฉัยชี้ขาดการยกเลิกพรรคการเมือง (Adjudication on Dissolution of Political Party) มาตรา 55 - มาตรา 60

2. ศาลรัฐธรรมนูญไทย

2.1 ความเป็นมา

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (ศาลรัฐธรรมนูญ) เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศและสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นกฎหมายสูงสุดก็คือหลักการที่เรียกว่า “หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย” โดยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญรองรับว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับ

มิได้ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 2-3) คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบขององค์กรใหม่จากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรในรูปศาลที่ใช้อำนาจตุลาการเรียกว่า ศาลรัฐธรรมนูญเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของไทยไม่มีบทบัญญัติอย่างชัดเจนว่าในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้วจะให้องค์กรใดทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดว่ากฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เพียงแต่บัญญัติไว้ในมาตรา 62 ว่า “ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้” เท่านั้น (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 1) ความจำเป็นที่ต้องมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่เป็นผลมาจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงได้มีการตราพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ.2488 ขึ้นเพื่อลงโทษแก่ผู้กระทำการตามที่กฎหมายนี้ถือว่าเป็นอาชญากรรมไม่ว่าการกระทำนั้นจะได้กระทำไปก่อนหรือหลังกฎหมายนี้ใช้บังคับก็ตาม

ต่อมาเมื่อมีการจับกุมบุคคลดำเนินการฟ้องคดีและเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล ศาลฎีกาได้ตัดสินตามคำพิพากษาที่ 1/2489 ว่าพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ.2488 เฉพาะที่ลงโทษการกระทำก่อนวันใช้กฎหมายนี้เป็นการใช้กฎหมายย้อนหลังจึงขัดกับรัฐธรรมนูญและเป็นโมฆะ ศาลฎีกาได้ยืนยันถึงอำนาจของศาลในการพิพากษาว่ากฎหมายของรัฐสภาขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยให้เหตุผลว่าศาลเป็นองค์กรที่ใช้กฎหมายจึงต้องรู้ว่ากฎหมายนั้นใช้บังคับได้หรือไม่ อีกทั้งการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญอำนาจทั้งสามอำนาจคือนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการย่อมมีอำนาจยับยั้งและควบคุมกันซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคง เมื่อสภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายมาไม่ถูกต้องหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญศาลก็มีอำนาจแสดงความไม่ถูกต้องนั้นได้ นอกจากนี้ยังเห็นว่าจำเป็นต้องมีผู้มีอำนาจชี้ขาดว่ากฎหมายใดขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่และศาลเป็นผู้มีอำนาจนั้นเนื่องจากฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถที่จะตีความได้ว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ เพราะฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ตรากฎหมายขึ้นเอง ส่วนฝ่ายบริหารนั้นก็ไม่มีอำนาจหน้าที่ตีความว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่เช่นเดียวกัน (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 1)

จากผลแห่งคำพิพากษาของศาลฎีกาในคดีดังกล่าวทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้นไม่พอใจที่ศาลได้ล่วงล้ำเข้ามาในหน้าที่ของสภาในการตีความรัฐธรรมนูญมีการเสนอญัตติให้สภาตีความ มาตรา 62 ของรัฐธรรมนูญและสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจำนวน 7 คน และคณะกรรมการชุดนี้เห็นว่าอำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ

พุทธศักราช 2475 เป็นอำนาจของเด็ดขาดของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อยุติข้อขัดแย้งระหว่างศาลและสภาผู้แทนราษฎรผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2489 จึงกำหนดให้มีองค์กรพิเศษทำหน้าที่วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่องค์กรพิเศษนี้เรียกว่า “คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ” (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2536, หน้า 10 - 12) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้มีคณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีจำนวน 8 ฉบับ คือ

2.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489

2.1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492

2.1.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511

2.1.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

2.1.5 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

2.1.6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และ

2.1.7 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549

ซึ่งมีข้อสังเกตคือ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวทุกฉบับจะกำหนดให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ยกเว้นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549 ที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 3)

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการปฏิรูปการเมืองโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการกำหนดให้จัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายขึ้นโดยเฉพาะคือ “ศาลรัฐธรรมนูญ” ขึ้นเป็นครั้งแรก และได้สิ้นสุดลงพร้อมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขฉบับที่ 3 เมื่อมีการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 องค์กรรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2550 เป็นต้นมา ก็ได้บัญญัติให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

2.2 องค์ประกอบ

องค์ประกอบของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญในช่วงก่อนปี พ.ศ.2540 องค์กรคณะกรรมการรัฐธรรมนูญโดยส่วนใหญ่เป็นโดยตำแหน่งและอีกส่วนหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง ซึ่งรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีการกำหนดจำนวนและองค์ประกอบของตุลาการรัฐธรรมนูญแตกต่างกัน เช่นการกำหนดตำแหน่งให้ประธานศาลฎีกา อธิบดีศาลอุทธรณ์ อธิบดีกรมอัยการ อัยการสูงสุดเป็นตุลาการ

รัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งซึ่งอาจเกิดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่รวมทั้งมีตำแหน่งประจำอยู่แล้ว นอกจากนี้การกำหนดให้ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภาซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมืองมาดำรงตำแหน่งในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญการแสดงบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลอาจส่งผลต่อความเป็นกลางในการวินิจฉัยข้อขัดแย้งที่เกิดจากรัฐธรรมนูญได้ สำหรับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับบัญญัติให้ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิมีเพียงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ที่กำหนดให้ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการเป็นผู้แต่งตั้งโดยที่บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งส่วนใหญ่จะเป็นนักกฎหมาย อย่างไรก็ตามหน้าที่ของตุลาการรัฐธรรมนูญได้มีแต่เฉพาะวินิจฉัยการขัดกันของกฎหมายเท่านั้นแต่มีหน้าที่อื่นเช่น ปัญหาระหว่างอำนาจศาล การวินิจฉัยการขาดคุณสมบัติของสมาชิกสภาเป็นต้น (สวัสดิการสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2531, หน้า 350 อ้างถึงใน สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2536, หน้า 38) จากการที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ก่อน ปี พ.ศ.2540 ถูกมองว่ามีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองมากกว่าศาลและอาจถูกรวบงำได้ง่ายในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงวางแนวทางในการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง องค์กรประกอบ อำนาจหน้าที่ตลอดจนวิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้อยู่ในรูปของศาล เรียกว่า ศาลรัฐธรรมนูญ มีการกำหนดองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้มาจากผู้ดำรงตำแหน่งประจำ เช่น ประธานวุฒิสภา ประธานรัฐสภา เหมือนอย่างในอดีต ทั้งนี้เพื่อมิให้มีการขัดกันในตำแหน่งหน้าที่ และเพื่อประกันความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี โดยกำหนดให้มีกระบวนการสรรหาและเลือกโดยเฉพาะ (สำนักกำกับและตรวจสอบสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550, หน้า 29)

อย่างไรก็ตามมีการพิจารณาว่ากระบวนการสรรหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังมีความบกพร่อง เนื่องจากองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหาตามรัฐธรรมนูญมีความไม่เหมาะสมมีความไม่เที่ยงธรรมแม้ว่าจะมีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในบทบัญญัติว่าด้วยองค์ประกอบของกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันฝ่ายการเมืองเข้ามามีอิทธิพลในกระบวนการสรรหามากเกินไปทำให้ผลการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ถูกวิพากษ์วิจารณ์พอสมควร (สำนักกำกับและตรวจสอบสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550, หน้า 30) เมื่อมีการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ได้มีการออกประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และศาลรัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง คือ

ประธานศาลฎีกาและประธานศาลปกครองสูงสุด ส่วนตุลาการรัฐธรรมนูญอีก 7 คนเป็นบุคคลที่มาจากองค์กรศาลทั้งหมดเข้าทำหน้าที่แทนศาลรัฐธรรมนูญ

และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้นอีกครั้ง องค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญก็คล้ายคลึงกับองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จะแตกต่างที่จำนวนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญการกำหนดกระบวนการสรรหา และองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหาและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น ดังนี้ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2551, หน้า 143 - 150)

2.2.1 ที่มา

การสรรหาและการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 204 (3) และ(4) ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้ (รัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 206)

ให้มีคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคณะหนึ่งประกอบด้วย

- (1) ประธานศาลฎีกา
- (2) ประธานศาลปกครองสูงสุด
- (3) ประธานสภาผู้แทนราษฎร
- (4) ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

(5) ประธานองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเลือกกันเองให้เหลือหนึ่งคน เป็นกรรมการทำหน้าที่สรรหาและคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิตามมาตรา 204 (3) และ(4) ให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุอันทำให้ต้องมีการเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้วให้เสนอรายชื่อผู้ได้รับเลือกพร้อมความยินยอมของผู้นั้นต่อประธานวุฒิสภา มติในการคัดเลือกดังกล่าวต้องลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ในกรณีที่ไม่มีกรรมการในตำแหน่งใดหรือมีแต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ถ้ากรรมการที่เหลืออยู่นั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยกรรมการที่เหลืออยู่ให้ประธานวุฒิสภาเรียกประชุมวุฒิสภา เพื่อมีมติให้ความเห็นชอบบุคคลผู้ได้รับการคัดเลือกตาม (1) ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายชื่อ การลงมติให้ใช้วิธีลงคะแนนลับในกรณีที่วุฒิสภาให้ความเห็นชอบให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไปในกรณีที่วุฒิสภาไม่เห็นชอบในรายชื่อใดไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนให้ส่งรายชื่อนั้นกลับไปยังคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ พร้อมด้วยเหตุผลเพื่อให้ดำเนินการสรรหาใหม่หากคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับวุฒิสภาและมีมติยืนยันตามมติเดิมด้วยคะแนนเอกฉันท์ให้ส่งรายชื่อนั้นให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป

แต่ถ้ามติที่ยื่นขึ้นตามมติเดิมไม่เป็นเอกฉันท์ก็ให้เริ่มกระบวนการสรรหาใหม่ ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุให้ต้องดำเนินการดังกล่าวในกรณีที่ไม้อาจจะสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิตาม (1) ได้ภายในเวลาที่กำหนดไม่ว่าด้วยเหตุผลใดๆ ก็ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแต่งตั้งผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวนสามคนและให้ที่ประชุมใหญ่ของตุลาการในศาลปกครองสูงสุดแต่งตั้งตุลาการในศาลปกครองสูงสุด จำนวนสองคนเป็นกรรมการสรรหาเพื่อดำเนินการตาม (1) แทน

2.2.2 องค์ประกอบ

- (1) ประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งและ
- (2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีกแปดคน (รัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 204) ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากบุคคลดังต่อไปนี้
 - ผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับจำนวนสามคน
 - ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดโดยวิธีลงคะแนนลับจำนวนสองคน
 - ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนิติศาสตร์อย่างแท้จริงและได้รับเลือกตามมาตรา 206 จำนวนสองคน (รัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 206)
 - ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์หรือสังคมศาสตร์อื่นซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริงและได้รับเลือกตามมาตรา 206 จำนวนสองคน

ในกรณีที่ไม่มีผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ได้รับเลือกตาม (1) หรือ (2) ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดแล้วแต่กรณีเลือกบุคคลอื่นซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามมาตรา 205 และมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนิติศาสตร์ที่เหมาะสมจะปฏิบัติหน้าที่เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตาม (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณีให้ผู้ได้รับเลือกตามวรรคหนึ่ง ประชุมและเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญแล้วแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภารายชื่อให้ประธานวุฒิสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

รายชื่อของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ.2550 ตามประกาศแต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ฉบับลงวันที่ 28 พฤษภาคม 2551

- นายชัช ชลวร ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
- นายเจริญ ภักดีชนากุล

- นายวสันต์ สร้อยพิสุทธิ์
- นายสุพจน์ ไข่มุกด์
- นายเฉลิมพล เอกอุรุ
- นายจรูญ อินทจาร
- นายนุรักษ์ มาประณีต
- นายบุญส่ง กุลบุปผา
- นายอุดมศักดิ์ นิติมন্ত্রী

และเมื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550 ได้ผ่านการออกเสียงประชามติและประกาศใช้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญทั้งหมดนี้ก็จะทำหน้าที่เป็นศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทันที ทั้งนี้ตามบทเฉพาะกาลของมาตรา 300 โดยให้ผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกาเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญและให้ผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลปกครองสูงสุดเป็นรองประธานศาลรัฐธรรมนูญแต่ให้ผู้พิพากษาในศาลฎีกา หรือตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ได้รับเลือกตามมาตรา 35 ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว คงดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต่อไปจนกว่าจะมีการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ตามมาตรา 204 ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งต้องไม่เกิน 150 วันนับแต่วันที่ได้มีการแต่งตั้งประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรก

2.2.3 อำนาจหน้าที่

ตั้งแต่มีการกำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ.2489 อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากโดยก่อนหน้าปี พ.ศ. 2489 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ได้กำหนดให้อำนาจหน้าที่ในการตีความรัฐธรรมนูญเป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นพร้อมกับอำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายไม่ให้ขัดกับรัฐธรรมนูญและต่อมาอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

(1) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ก่อนปี พ.ศ.2540

อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่สำคัญก็คือ การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งอำนาจหน้าที่ดังกล่าวบัญญัติในรัฐธรรมนูญทุกฉบับและในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 นอกจากนี้จะให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญแล้ว

ยังมีอำนาจในการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 อำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้นอีก 4 ประการคือ วินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อสภานั้นมีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่อยู่ในระหว่างการขั้บย้งของวุฒิสภาหรือไม่ วินิจฉัยความเป็นรัฐมนตรีที่สิ้นสุดลงเฉพาะตัว วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลอื่นหรือระหว่างศาลอื่นด้วยกันและวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้วก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์เพื่อลงพระปรมาภิไธยมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้นคือ วินิจฉัยว่าข้อบังคับของวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ วินิจฉัยว่าพระราชกำหนดเป็นไปเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศหรือความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะและการตีความรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ตัดอำนาจการตีความรัฐธรรมนูญของรัฐสภาที่มีมาแต่เดิมมาให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่แทน

(2) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ.2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- การควบคุมร่างกฎหมายก่อนประกาศใช้บังคับมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
- การควบคุมร่างกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้วมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
- การควบคุมเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดของฝ่ายบริหาร
- การวินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกรัฐสภาสิ้นสุดลงหรือไม่ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงหรือไม่หรือกรรมการการเลือกตั้งต้องพ้นจากตำแหน่งหรือไม่
- การตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยมาตรการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน
- การวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ
- การปกป้องคุ้มครองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- การคุ้มครองหลักประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง

- การวินิจฉัยยุทธวิธีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองมีมติให้
พ้นจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

- การวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อสภามีหลักการอย่างเดียวกัน
หรือคล้ายกันกับร่างพระราชบัญญัติที่อยู่ในระหว่างการขยับยั้งของวุฒิสภาหรือไม่

- การควบคุมตรวจสอบมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือกรรมการมี
ส่วนในการใช้งบประมาณรายจ่าย

- การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมของ
ฝ่ายนิติบัญญัติ

- อำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า

(3) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ.2549

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มิ
ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจนโดยมาตรา 35 ได้บัญญัติไว้ว่า
“บรรดาการใดที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญหรือเมื่อมีปัญหาว่ากฎหมาย
ใดขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ...” ซึ่งสามารถแยกอำนาจ
หน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ 3 ด้านคือ (สำนักกำกับและตรวจสอบสำนักงานเลขาธิการ
วุฒิสภา, 2550, หน้า 46)

- อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาเรื่องค้างซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญสามารถ
ใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ที่ถูกยกเลิกแล้วในการพิจารณาวินิจฉัย

- อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญ

- อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 ฉบับ

(4) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ.2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ศาลรัฐ
ธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่สำคัญๆ ได้แก่

- การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายและ
ข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้บังคับ

- การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่
ประกาศใช้บังคับแล้ว

- การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด

- การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือกรรมการ
กระทำการใดเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่

- การวินิจฉัยปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภาคณะรัฐมนตรีหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญการเมืองและการปกป้องคุ้มครองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- การวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภารัฐมนตรีและกรรมการการเลือกตั้ง

- การวินิจฉัยหนังสือสนธิสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาหรือไม่

- อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

- อำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภา

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีความแตกต่างกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในบางประการที่สำคัญ คือ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 153 - 173)

- การพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเฉพาะบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้นที่จะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย นอกจากนั้นยังให้อำนาจผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญได้โดยไม่ต้องมีผู้ร้องเรียน

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมีอำนาจในการเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

- ประชาชนมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง เพื่อให้วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

- การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบเงื่อนไขเพิ่มขึ้นคือ การตราพระราชกำหนดเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้

- การวินิจฉัยกรณีปัญหาว่าหนังสือใดที่ฝ่ายบริหารทำความตกลงกับนานาประเทศหรือกับองค์กรระหว่างประเทศ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาหรือไม่

- ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลฎีกาหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดองค์กรและกฎหมายที่ประธานศาลและประธานองค์กรนั้น

จากจุดเริ่มต้นของการมีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2489 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่เพียงวินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ หลังจากนั้นแม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับการเกิดขึ้นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้ต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาแต่พัฒนาการและบทบาทหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็มีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็น “ศาลรัฐธรรมนูญ” ขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติตามพันธกิจตามรัฐธรรมนูญในเรื่องของการคุ้มครองหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ยังคงมีพันธกิจดังกล่าวและเพิ่มขึ้นในบางประการ ศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการปฏิบัติตามพันธกิจดังกล่าวเพื่อรักษาหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนบังเกิดผลเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติและเพื่อควบคุมการใช้อำนาจรัฐให้อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถือเป็นเด็ดขาด และมีผลผูกพันต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี องค์กรศาล และองค์กรอื่นๆ ของรัฐ ซึ่งที่ผ่านมาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหลายคำวินิจฉัยได้สร้างคุณูปการต่อบ้านเมืองนำไปสู่การยุติข้อขัดแย้งต่างๆ แก้ไขปัญหาทางตันของบ้านเมืองและแก้ไขปัญหามาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญต่างๆ อันมีผลต่อการปฏิรูปการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย